بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: **مالیه**

څانګه: **محاسبه ، بانکداري او د تجارت اقتصاد**

تدوین کونکی: **مسلک فهم کریم اللّه مطلوب**

ژباړن: **قاری محمّدحلیم**

د څار کمېټه:

- محمّد آصف ننګ د تخنیکي او مسلکي زده کړو معین
- دیپلوم انجنیر عبدالله کوزايي د تعلیمي نصاب رییس
- محمّد اشرف وحدت په تعلیمي نصاب کې د معینیت د مقام سلاکار

د تصحیح کمېټه:

- فرشته
- عبدالجمیل ممتاز

د ګرافیک او ډیزاین څانګې مسئول : محمّد جان علیرضایي

ګرافیک او ډیزاین: محمّد حسن رمضانی

چاپ کال: ۱۳۹۲ لمریز کال

تیراژ: ۳۰۰۰ ټوکه

چاپ ځل: لومړی

وېب پاڼه: www.dmtvet.gov.af

برېښنالیک: info@dmtvet.gov.af

کډ ISBN: 9789936300996

Ketabton.com

د چاپ حق د تخنیکي او مسلکي زده کړو له معینیت سره خوندي دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی

کور د سولې کور د تورې — هر بچی يې قهرمان دی

دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو

د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو

ور سره عرب، ګوجر دي — پاميريان، نورستانيان

براهوي دي، قزلباش دي — هم ايماق، هم پشه يان

دا هيواد به تل ځليږي — لکه لمر پر شنه آسمان

په سينه کې د آسيا به — لکه زړه وي جاويدان

نوم د حق مو دی رهبر — وايو الله اکبر وايو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت پیغام

ګرانو زده کوونکو، محصلانو او درنو ښوونکو!

د یوې ټولنې وده او پرمختګ کاملاً د همغې ټولنې د پیاوړو کاري کادرونو، بشري قوې او ماهرو فکرونو په کار او زیار پورې تړلي دي. همدا بشري قوه او کاري متې دي چې د هیواد انکشافي اهدافو ته د رسېدو لارې چارې طی کوي او د یوه نېکمرغه، مرفه او ودان افغانستان راتلونکی تضمینوي.

انســان په خپل وار سره د الله تعالی له جانبه او هم د خپل انســاني فطرت له اړخه مؤظف او مکلف دی چې د ځمکې په عمران او د یوه ســوکاله ژوند د اســبابو او ایجاباتو د تکمیل لپاره خپل اغیزمن نقش، همدارنګه ملي او اسلامي رسالت ادا کړي.

لــه همدې ځایه ده چې د یوه ژوندي او فعال انســان نقــش، د خپل ژوند د چاپېریال او خپلې اړوندې ټولنې په اړه، تل مطلوب او په هېڅ حالت کې نه نفي کېږي او نه هم منقطع کېږي.

په ټول کې د پوهنې نظام او په خاصه توګه د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت مسوولیت او مکلفیت لري چې د اســلامي ارزښــتونو، احکامو او همداراز معقولو او مشروعو قوانینو ته په ژمنتیا سره، د افغانســتان په انکشاف کې فعاله، چابکه او موثره ونډه واخلي، ځکه دغه ســتر او ســپېڅلي هدف ته د رســېدو په خاطر د انساني ظرفیت وده، د حرفوي، مسلکي او تخنیکي کادرونو روزنه او پراختیا یو اړین مقصد دی. همدا په تخنیکي او مسلکي زده کړو مزین تنکي ځوانان کولی شي چې په خپلې حرفې او هنر سره په سیستماتیک ډول د هیواد انکشاف محقق او میسر کړي.

جوته ده چې په افغانستان کې د ژوند تګ لاره، دولتداري او ټولنیز نظام د اسلام له سپېڅلو احکامو څخه الهام اخیســتی؛ نو لازمه ده چې زموږ د ټولنې لپاره هر ډول پرمختګ او ترقي باید په علمي معیارونو داســې اســاس او بنا شي؛ چې زموږ د کارګر نســل مادي او معنوي ودې ته پکې لومړیتوب ورکړ شي. د حرفوي ظرفیت جوړونې تر څنګ د ځوانانو سالم تربیت او په سوچه اسلامي روحیې د هغوی پالنه نه یواځې پخپل ذات کې یوه اساسي وجیبه ده، بلکې دا پالنه کولی شي چې زموږ وطن پخپلو پښو ودروي، له ضعف څخه یې وژغوري او د نورو له سیاسي او اقتصادي احتیاج څخه یې آزاد کړي.

زموږ ګران زده کوونکي، محصلان، درانه اســتادان او مربیون باید په بشــپړه توګه پوه شي، چې د ودان او نېکمرغه افغانستان ارمان، یواځې او یواځې د دوی په پیاوړو متو، ویښ احساس او نه ستړي کېدونکي جد او جهد کې نغښتی او د همدغو مسلکي او تخنیکي زده کړو له امله کېدای شي په ډېرو برخو کې د افغانستان انکشافي اهداف تر لاسه شي.

د دې نصــاب له ټولو لیکوالانو، مولفینو، ژباړونکو، ســموونکو او تدقیق کوونکو څخه د امتنان تر څنګ، په دې بهیــر کــې د ټولو کورنیو او بهرنیو همکارانو له مؤثرې ونډې او مرســتو څخه د زړه له کومې مننه کوم. له درنو او پیــاوړو اســتادانو څخه رجامندانه هیله کوم چې د دې نصــاب په ګټور تدریس او فعاله تدریب سره دې د زړه په ټول خلوص، صمیمي هڅو او وجداني پیکار خپل ملي او اسلامي نقش ادا کړي.

د نېکمرغه، مرفه، پرمختللي او ویاړمن افغانستان په هیله

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

پاڼې	لړلیک	څپرکی
۱	له‌بېلابېلوسرچینو څخه د مالیې تعریفونه	لومړی
۹	مالیه او دهغې ډولونه	دوهم
۱۵	د مالیو تصنیف	دریم
۲۳	د صنایعو وده	څلورم
۲۹	مالیاتو ته په پام سره د صنایعو تصنیف	پنځم
۳۵	په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچې	شپږم
۳۹	عمومي معلومات	
۴۳	سرچیني او اخځلیکونه	

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

دیوولسمې پیـړۍ له اواخرو څخه را وروسته د اقتصادي تعادل د ایجادولو په موخه دولتـونه په اقتصادي بازارونوکې د فعالیتونو صحنې ته ور دانګي او دګېو سیاسي، اقتصادي او مالي وسایلو په مرسته چې یې په اختیارکې وو، هرځل به یې دخالت کاوه. ددې په ځای چې اقتصادي بازارونه پخپل حال پرېږدي هغوی یې ترخپل کنټرول لاندې راوستل، دهغوی اوضاع یې داوړدمهاله اولنډمهاله اقتصادي سیاستونو د طرحې او اجرا له لارې پخپل زړه تنظیم کړل٠ په همدې موخه هغوی په مستقله توګه پخپله ستړې پانګونې اغلباً اضافي پانګونې یې تحمل کړلې اوپه هغې وسیلې د بازار او یا اقتصاد د رکود او تساویانه مواردو کې په کلي توګه سره د فعالیتونو رونق لره موجب کېدل ٠او په کوم ځای کې چې به یې د تورم نښې نښانې احساسولې د بازارونو او دمالي اوپولي سیاستونوله لارې اویا په بل ډول به یې دخالت کاوه اوله حد څخه دزیات رونق او داقتصاد له عدم تعادل څخه به مانع ګرځېدل په همدې ترتیب سربېره دغیرانتفاعي خدمتونوپه تأمین دولتونه بېلا بېل نور ډېر اقتصادي نقشونه په نننې اقتصاد کې ترسره کوي. سربېره په هغو نقشونو چې مو وویل، نننې دولتونه د ټولنیز عدالت تعین ته هم په ډېر اهمیت سره قایل دي او د دې کار لپاره اغلباً ځینې میکانیزمونه لکه د قیمتونو د ټاکنې او د توزیع میکانیزم او نور ټول درآمدات٠ او په اړوند بازارکې دقیمـتونوکنټرول یوڅه تغیرات منځ ته راوړي او د لزوم په صورت کې پخپله داقـتصادي او اجتماعي بودجې له لارې د ډېر زیات لګښت متحمل کیـږي چې د پورتنیو ویناوو پربنسټ د درآمداتو او لګښتونو درلودونکي دولتونه دعمومي اوعمراني بودیجو په چارچوب کې دي. دغه مطالب معمولاً په عمومي مالیه اومالي اقتصاد کې په تفصیل سره ترڅېړنې لاندې نیول کیږي، چې په هغه سره د سریزې ترعنوان لاندې دموضوع د پیل لپاره موخپل بحث پیل کړ. له بل اړخه څرنګه چې مالیه د دولت یو بنسټیز رکن ګڼل کیږي، نو ځکه خو اړین ګڼل کیږي، چې داقتصادي فقر انګېزې او علل چې زمونږ خلګ ورسره لاس اوګریوان دي وڅېړل شي، ترڅو د مالیې اغېزې په ملي اقتصاد باندې دحکومت د لګښتونو عاید وڅېړل شي٠ نننۍ مالیې نه یواځې داچې د دولتي ګټو د زیاتېدنې وسیله ده، بلکه ډېره پیاوړې مالیه د ټولنیز عدالت تأمین دی اوپه خصوصي سکتور باندې ځانګړې اغېزې لري او نننی مالیات حکومت دغني او فقیرې طبقې ترمنځ د تصنیف دخلاصې په حیث اوهمدا راز د اقتصادي کړنو هڅونه یې بولي٠

بناءً دمنابعو په درکولوسره مالیات اود د ولت درآمدات له مهمو عواملو څخه ګڼل کیږي٠له دې څخه وروستــه دولتونه باید د دولت دعاید اتواومالیاتوپه ترلاسه کولوکې توجه وکړیس اودمالیې مشمولین باید وهڅوي ترڅود خپل وطن په دې پورکې دټولنې دملّي اقتصا د په لوړولوکې مکلفیت ترسره کړي. ضمناً د درسي کتاب محتوی مرتب اومالیاتي روحیه چې دټولنې داقتصادي پیـوندونو بنسټ ده په نوې نسل کې ځای شوې چې د دولت دعایداتوله مدارکو څخه یوه اهمه برخه دمالیې حصول دی په مالیې ایــښودونکوباندې چې دمالیې دورکړې واجد شرایط اشخاص دي٠په لومړي قدم کې د دې کتاب موخه دیو لږمستندو معلوماتوراټولونه ده چې د پرمختللـیوهیوادونوعلمي راټولونې په بېلا بېلوتجاربو سره راټولې شوې دي ځکه چې دمالیې دورکړې اصول پرعایداتوباندې دمالیاتوله دندوڅخه یومهمه دنده ده چې په ټولنه کې دلایحې اومقررې له مخې ورکړل کیږي اوخلګ باید درک کړي چې مالیې ورکړه دهیواد یومهم عاید تشکیلوي٠اوپه موند نه یې دولت کولای شي خپله بودجه تشکیل کړي ،اودهیواد په بیا جوړونه اوبیا نوې ونه کې هم غړې وي ځکه خودمالیاتي روحبې په موندنې سره ملت د خپلې حصې مــسولیت اداکړی،او هرڅومره زرپه راټلونکې کې دملت اودولت ترمنځ اړیکې ټینګې شي ،اودټولنیزوتفاوتونوله لحاظه دټولنې بې ثباتې کمښت ومومي.

په احترام

کریم الله مطلوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ټولیزه موخه

د مالیې او مالیاتي سیستم په اړوند د اقتصاد پوهانو د نظریاتو او تعریفاتو درک او په دې اړه د نورو لازمو موضوعاتو په اړه د معلوماتو ترلاسه کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

لهبېلابېلوسرچینو څخه د مالیې تعریفونه

ټولېزه موخه:
د مالیې په اړه او په مالیاتي سیستم کې د اقتصاد پوهانو د ټولو تعریفونو او نظرونو درک.

د زده کړې موخې: محصلین د دې څپرکي په پای کې لاندې معلومات ترلاسه کوي.

- مالیه د اقتصادي او ټولنیز علم یوه تاریخي او لرغونې برخه.
- د مالیې د ورکړې مختلفې بڼې.
- د مالیې علم په نننۍ بشري ټولنه کې.
- د مالیې را ټولوني بېلابېلې بڼې.

د اقتصاد پوهانو له نظره دمالیې تعریفونه: دیوې اجباري ورکړې له یوه ډول څخه عبارت ده ، چې د یوه ټاکلي خدمت په موخه وي. یا په بل عبارت له یوې اندازې پیسو څخه عبارت دي، چې خلک او دولت یې د عامه خدمتونو د ترسره کولو او د خپلې ټولنې د پرمختګ لپاره ورکوي.

د مالیاتو ورکړه عبارت له هغې برخې څخه ده، چې دولت یې د خپلو ځانګړو خدمتونو د ترسره کولو په مقابل کې د ریښتینو ورکړو له شتمنۍ او لاسته راوړنو څخه او یا د شرکتونو له خصوصي افرادو او اشخاصو څخه په مستقیم او یا غیر مستقیم ډول غالباً د بازارونو له لارې د غیرمستقیمو مالیاتو په بڼه ترلاسه کوي. دغه ټکی باید په پام کې ونیسو چې په پرمختللو هیوادونو کې د مالیې ورکړه پولي اړخ لري. خو باید وویل شي چې یوازې په وروستیو لسیزو کې د مالیې اخیستنه دپیسو له اخیستنې سره عمومیت موندلی دی او له هغو څخه په مخکنیو کلونو کې دمالیې ورکړه په غیر پولي بڼه یې دود درلود؛ مثلاً: د فرانسې بزګرانو تر 1936 کال پورې به خپلې مالیې د تعمیراتو د جوړولو او ترمیمولو په ډول اداء کولې. اما نن ورځ ځرنګه چې تخنیکي وسایل او مدرن اختراعات منځته راغلي او ډېری یې د انساني او بشري ځواک لخوا کارول کیږي نو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې امله د مالیې رانیونه یوه پولي بڼه ځانته غوره کوي.

مالیه یو لرغونی او اوږد تاریخ لري؛ مثلاً: مصریانو به د جګړې، تعمیراتو او د عامه اړتیاوو د رفع کولو او د دوی د لګښتونو مالیه به یې زیاتره په جنسي او خدماتي ډول ادا کوله. له میلاد څخه شپږ پیړۍ مخکې ځینې نښې نښانې شته چې مالیه په مختلفو ډولونو سره ښیي. په لرغوني یونان کې هم یو ډول مالیه موجوده لګښت ؤ، چې په مصر کې یې له مروجه مالیې سره ډېر توپیر درلود، ځکه چې په یونان کې د دریاب لګښت ډېر کم ؤ، چې زیاتره یې د ملا کانو یا قوانینو له لګښتونو څخه تادیه کیده او لرغونو رومیانو بیا له هغو هیوادونو څخه مالیه اخیسته، چې د دوی تر لاس لاندې وو.

په ایران کې د ساسانیانو په دوره کې یو څه مالیاتو شتون درلود. لنډه دا چې د مالیې د ادا کولو ډول له پیل څخه په دې ډول و.

دبشر له ټولنیزو جوړښتونو څخه موجود ؤ. اما د وخت په تیریدو سره د دولت د دندو په ټاکلو او د علم او تخنیک په پرمختګ سره د مالیې د ورکړې او اندازې ځانته بیلابیل ډولونه غوره کړي وو.

د دولت عایدات:

دولت د دندو په پرمخ بیولو او د عامه خدمتونو د ترسره کولو په خاطر له خپلو عایداتي سرچینو څخه پیسې لاسته را وړي، چې مونږ کولای شو هغه تر دوو بېلا بېلو بحثونو لاندې مطالعه کړو:

۱. **د دولت عادي عایداتي سرچینې:** عبارت له هغو سرچینو څخه دي، چې هر کال له هغو څخه حکومت سر شاره او بې شمیره عایدات تر لاسه کوي، چې نوموړې سرچینې عبارت دي له املاکو، دولتي ځنګلونو، مهمو مواصلاتي لیکو، صنعتي مؤسسو، مالیه، محصول او داسې نور، چې له همدې جملې څخه تقریباً % 65 تر 70% پورې او په شتمنو هیوادونو کې تقریباً د دې عایداتو 90% مالیه جوړوي.

۲. **د دولت د فوق العاده عایداتو سرچینې:** دغه عایداتي سرچینې عبارت له هغو سرچینو څخه دي، چې د عادي سرچینو د پوره نشتوالي په صورت کې ورڅخه کار اخستیل کیږي؛ مثلاً: هرهغه وخت چې دولت ونه غواړي، یوه انکشافي پروژه دخلکو دکار برابرولو په موخه په لاس ونیسي او یا معادن استخراج کړي او یا د زلزلې په مهال وسوځي او یا هم هغه امراض چې د دولت عادي عایدات د هغو لګښت پوره نکړای شي، نو له همدغو سرچینو څخه استفاده کیږي ، او نوموړې سرچینې د بانک نوټونو له استقرار او خپریدلو څخه عبارت دي. لکه څرنګه چې مخکې هم په دې هکله یوڅه ویل شوي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولي امکانات د ماليې له لارې تر سره کيږي چې مونږ يې اوس په تشريح پيل کوو: ماليه عبارت له يوې اندازې پيسو څخه ده، چې دولت يې د خلکو له مالي قدرت او اقتصادي توان سره سم ترلاسه کوي او په بدل کې يې خلک له دولت څخه ديوه ټاکلي خدمت د ترسره کولو تقاضا لري.

د ماليې په هکله او دهغي د ادا کولو په هکله مختلفو پوهانو بيلابيل نظرونه درلودل چې په بيلا بيلو ډولونو يې وړاندي کړي دي.

دساري په توګه ځينو له هغو څخه ويلي دي، چې دولت ته د ماليې ورکړه د بيمي مؤسسې نه د ګډون د حق ورکولو په شان ده، لکه څرنګه چې د بيمې يوه مؤسسه د خلکو صحت، مال، شتمنۍ د يوې ټاکلې حق الأُجري په مقابل کې پر غاړه اخلي، نو دولت هم د عامه خدمتونو د ترسره کولو په وړاندې له خلکو څخه ماليه اخلي او بيرته هغه پيسې د خلکو د ټولنيزو، اقتصادي او سياسي چارو د ښه والي په منظور په لګښت رسوي.

د ماليې اخيستنې بنسټونه

د دې لپاره چې د ماليې اخيستنې له بنسټونو څخه باخبر شو، نو لاندې مسايل په نظر کې نيسو:

۱. ټولنيز عدالت د ماليې را نيونې په چاروکې:

د يوه مضمون د مساوات او عدالت په نظر کې نيولو سره له اقتصادي لحاظه په څو ګروپونو تقسميږي او د هغوی د مالي توان او له عايداتي سرچينو سره سم ماليه اخستل کيږي. د ماليې اخستنې په چارو کې ټولنيز عدالت هغه مهال رامنځته کيدای شي، چې له مالداره يا سرمايه دارو خلکو چې هغوی د دولت له ټولنيزو خدمتونو څخه ډيره ګټه اخلی ډيره ماليه واخستل شي، البته د کمزوره او ضعيفو خلکو په پرتله.

۲. داقتصادي پوهانو نظريات: ځينې اقتصاد پوهان په دې باور دي، چې بهترينه ماليه هغه ماليه ده، چې په اسانۍ سره را ټوله او بيا په معقول ځای کې ولګول شي.

۳. د اقتصاد ځينې پوهان بيا دا نظر لري، چې دماليې راټولونې په مهال بايد د خلکو قناعت ترلاسه شي او بيا نومو‌ړې ماليه د خلکو د ژوندانه دسطحې لوړولو په موخه ولګول شي.

ځينې بيا په دې باور دي هغه خلک چې له ټولنيزو خدمتونو څخه ډيره ګټه اخلي نو ماليه هم بايد ډيره ورکړي؛ مثلاً: ډريوران يا چلونکي چې له پاخه يا قير سړک څخه ډيره ګټه اخلي، که په غور او دقت سره پام وکړو، دغه ځواب قناعت وړ ځواب ندی په ځينو هيوادونو کې ماليه د دولت د خدمت په پرتله له اشخاصو څخه اخستل کيږي؛ مثلاً: د اطفائيې او امنيت له خدمتونو څخه چې دولت يې منځ ته راوړي.

دمنازلو او مغازو له څښتنانو څخه ډيره ماليه اخستل کيږي

د عمومي ماليې موضوع

په نوي اقتصاد کې دولت يو ستر او له اهميته ډک رول په غاړه لري. افراد اوټولنه دخپلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازادۍ دساتنې او د امنیت د تأمین او ټولنیز عدالت په خاطر له عمومي خدمتونو ، د لازمه قوانینو جوړول او همدا راز مطلوب شرایط د اقتصادي فعالیت لپاره ، تأمین او ټولنیزه هوساینه او همدارنګه نورې ډیرې چارې په دولت باندې تړلي دي. انساني اړتیاوې او غوښتنې نا محدوده دي، اما موجوده سرچینې محدودې او نه رسیدونکې دي.

دولت باید کوښښ وکړي ترڅو په رسمي او ښې استفادې سره له موجودو سرچینو څخه ټولنیزې غوښتنې په معقولو او ممکنو اهدافو کې پرځای کړي. د دولتي سازمانونو کرنې، د عمومي خدمت ګذارانو کفایت او کارداني د ټولنیزو او فردي اړتیاوو د تأمین لپاره ښایې د ټولنیزو سرچینو دسم تشخیص موجب وګرځي او برعکس د دولت د دستګاه بې کفایتي ښایي د منابعو په ړنځه تلو او د افرادو په نه رسیدو منجر شي.

د دغو ستونزمنو دندو ترسره کول چې د دولت په ذمه باندې دي، د درنو مخارجو د تحمل مستلزم دي، چې د هغوی د تأمین لپاره دولت باید ناچاره کافي عاید او منابع په اختیارکې ولري. په عاید پورې د اړوندو مسایلو بررسي، د دولت لګښتونه او له هر یوه څخه ترلاسه شوې پایلې د عمومي مالیې موضوع ده.

د دولت عایدات

د دولت څلور کره سرچینې در آمد په واک کې لري، چې په لاندې ډول دي.

١. مالیې
٢. پورونه
٣. پولي وسایل
۴. د غیر مالیاتي عایدو دخدمتونو بې ځایوالی.

مالیې

یعنې هغه سرچینې چې دولت یې د حقیقي او حقوقي اشخاصو له عایدو او شتمنیو څخه د مالي تأمین لپاره دخپلو وظایفو د ترسره کولو په بدل کې په ځان منې.

که هر څو د مالیاتو موندنه د مؤسسو د تاسیس او د دولتي خدمتونو د راټولو په خاطر وي. اما د اصولي سرچینو او د هغې ګټې ترمنځ، چې رسوونکي یې د دولت له خدمتونو څخه کوي، لزومًا برابري شتون نلري، بلکې څرنګه چې یې مخکې هم یادونه وشوه، مالیې د دولتونو په وسیله ترلاسه کیږي او د هغې ترلاسه کول اوږده سابقه لري. د هغوی ډولونه او ډلبندي د متمادي پیړیو په اوږدوکې ډیر بدلونونه پیداکړي دي. امّا نویو مفاهیمو او مالیاتي ډلبندۍ ته په پرمختللو هیوادونو کې په پام سره هغوی په پینځو برخو تقسیمیږي:

هغه مالیې چې په عاید پورې اړه پیدا کوي:

الف ــ دحقیقي اشخاصو په عاید باندې مالیات.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب ــ د حقوقي اشخاصو او شرکتونو په عايد باندې ماليات.

ج ــ د بيمې حق.

هغه ماليې چې په مصرفي لګښتونو پورې اړونديږي

الف ــ پر لګښت باندې ماليه پر عايد باندې د ماليې په شان ترلاسه کيږي. خو د لګښت په نسبت اشخاص دي.

ب ــ پر پلو باندې د مالياتو ګمرکي حقوق او هغه سوچه ماليې چې د کالو پر واردونکو او پلورونکو باندې تحمليږي. مګر د دغې فرضيې پر بنسټ چې لږونکی(مصرفونکی) يې د پيل په پړاو کې وزغمي پر لږونکی (مصرفونکي) د ماليې په عنوان تلقي کيږي.

هغه ماليې چې په مالکيت يا د شتمنۍ په ليږد پورې اړه لري:

الف ــ د افرادو د سوچه شتمنۍ پر ارزښت باندې ماليې

ب ــ د افرادو د نا خالصه شتمنۍ په ارزښت باندې ماليې

ج ــ پر اراضي ارزښت باندې ماليې

د ــ د پانګې پر ارزښت باندې ماليې

هـ ــ د ارث له لارې د شتمنۍ پر ارزښت باندې ماليې

هغه ماليې چې په سوداګريزو کړونو پورې اړه لري

هغه ماليې چې پر صادراتو وضع کيږي: په تير وخت کې ماليې په دوو کره مستقيمو اوغير مستقيمو برخو باندې تقسيمدې. په دې طبقه بندۍ کې له مستقيمو ماليو څخه منظور هغه ماليې دي چې اداکوونکي وګړي به هغه زغملې او اصولاً به يې نه شوی کولای تر څو هغه بل چاته وليږدوي.

دشتمنۍ پر عايد باندې ماليه يوازې او يوازې دمستقيمو ماليو جز ګڼل کيده. په غير مستقيمو ماليو کې طرز داسې و، چې دماليو اداکوونکي به هغو نورو کسانو ته ليږدول او خپله دوی به يوازې دماليو د ورکړې وسيله وه. دګمرکي حقوقو دپلور ماليې او په همدې ډول نور داسې له همدې ډول ځانګو څخه ؤ چې په عملي توګه دغه ډول طبقه بندي ښايې دقيقه او ګټوره ونه اوسي. ځکه چې پر مالياتو باندې نهايې توضيع تل روښانه نه وي؛ مثلاً: د ماليو يوه برخه د شرکتونو په عايد باندې ممکن د شرکت له ښتنانو څخه نورو ته انتقال شي او يا پر حقوقو او د لاس په مزدورۍ باندې ماليې چې د مستقيمو ماليو يوه برخه ده، چې د کار فرمايانو يا حسابداريو په وسيله دولت ته ورکول کيږي، لکه څرنګه چې تاديه کوونکي نهايې کارمندان او کار ګران دي.

دټولنې مالياتي روحيه

څرنګه چې يادونه وشوه مالياتي عايد د دولت د عايد د منابعو له هغو مهمو عايداتو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټل کیږي، چې افراد او مؤسسې يې د دولت هغو درنو مسؤلیتونو ته په پام سره د خپلې شتمنۍ او عاید یوه برخه د دولت دمالي وظایفو د تامین لپاره ورکوي. دیوې ټولنې د افرادو دهمکارۍ میزان د دولت له دستګاه سره او دهغوی تمایل مالیاتو په داوطلبانه ورکړې د سره له یوه لوري دټولنیزې ودې درجه او له بل لوري د دولت دستګاه په نسبت د هغوی دخوش بینۍ او د باور په میزان پورې تړاو لري، دیوې ټولنې په غړو کې د باور او اعتماد ایجاد او مساعده روحیه د څو شرایطو د شتون مستلزم ده، چې د هغوی د ټولو په رأس کې د موندونکو مالیو برابروالی او د مالي ادارو د دستګاوو د مکلفیتونو انجام او د دولتي لګښتونو سموالی دی.

خلک باید دا باور پیدا کړي چې د مالیو وضع او حصول یو داسې ترتیب دی، چې هر څوک خپله عادلانه برخه اداکوي او که چیرې دغه احساس په افرادو کې عمومیت پیدا کړي چې ځینې د هغوی د ډیرې شتمنۍ او عاید سره سره نسبتاً لږې مالیې اداکړي او یا پرته له کوم موجب څخه له لوړو معافیتونو څخه برخورداره شي. د ټولنې د مالیې ورکړې روحیه تضعیفیږي. د افرادو دمالیې ورکړې ځانګړنې، که په شتمنو او یا فقیرو هیوادونو کې وي، دهغوی ځانګړنې په دې زمینه کې متفاوتې دي.

دساري په توګه ممکن، چې ایراني، ایټالیوي یا فرانسوي شریف تجاران او یا صنعت کاران د خپلې مالیاتي اظهار نامې په تنظیم کې د امانت اوصداقت رعایت وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلومړي څپرکي لنډيز

د ماليې مضمون څرنګه، چې يوه مهمه اقتصادي او حياتي پديده ده، نو په همدې بنا په دې څپرکي کې عمدتاً د اقتصاد پوهانو عکسل العملونه او نظرونه انعکاس شوي، ترڅو ګران محصلين د ماليې له پوهې سره په بشپړه توګه اشنايي او په همدې اړه د علماوو له نظرونو سره هم اشنايې پيدا کړي. نوځکه خو د اقتصاد د علم تاريخي او علمي بنسټ باالخصوص مالي څانګه په تيرو دورو کې د راتوولونې په طرز او ډول سره او دماليې ډولونه په هر اړخيز ډول تربحث لاندې نيسي.

ماليه دبشري ټولنې له پيله تر ننه پورې په بېلابېلو ډولونو سره شتون لري او د دولت له عايداتو څخه يو مهم عايد جوړوي. نو ځکه خو په دې فصل کې پاملرنه شوې، ترڅو په تيرو دورو او ننني بشري ټولنه کې دمضمون ماهيت او دماليې د علم له مؤثريت څخه درک ترلاسه کړي. همدا راز په اوسني بحث کې نور مهم موضوعات لکه عايدات او د هغو ماليو ډولونه چې په سوداګريزو فعاليتونو پورې ارتباط نيسي. دماليې رانيونې بنسټونه دماليې په سيستم کې تولنيز عدالت. دماليې عمومي موضوعات او مالي روحيه چې په مالياتي سيستم کې يو مهمترين فکټ ګڼل کيږي.

په دې څپرکي کې د نورو موضوعاتو په څنګ کې ځاى په ځاى شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي څپرکي پوښتنې:

۱. مالیه څرنګه علم دی؟
۲. د مالیې په اړه د اقتصاد پوهانو نظریات مختصراً تعریف کړئ؟
۳. د دولت د عایداتو په اړه څه پوهیږئ تشریح یې کړئ؟
۴. د مالیې پوهه له څه شي څخه بحث کوي؟
۵. د مالیې راټولونې پرمخ تللی ډول تعریف کړئ؟
۶. تاسو چې کوم فصل زده کړ له هغه څخه موخه کوم موضوعات دي، نوموونه یې واخلئ؟
۷. په 1936 کلونو کې څه ډول مالیه اخیستل کیده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

مالیه او دهغې ډولونه

ټولیزه موخه

پرعایداتو باندې مالیې او د مالیو ځانګړې ډولونه د دې فصل موضوع ده.

د زده کړې موخې: محصلان ددې څپرکي په پای کې لاندې موضوع ګانې توضیح کولای شي.

- د اقتصادي پوهانو نظریات د مالیاتو په اړه.
- د دولت عایدات او عایداتي سرچینې.
- په تجارتي فعالیتونو کې د مالیې رول.
- د مالیې رول د ټولنې په سیاست او اقتصادکې.

مستقیم مالیات

مستقیمې مالیې هغو مالیاتوته ویل کیږي، چې پرته له واسطې او له هغه فهرست سره سم چې د جمع جز جدول نومیږي، موندل کیږي.

په یاد شوي فهرست کې له اشخاصو څخه د هر یوه د نامه په مقابل کې هغه مبلغ، چې د یوه شخص په واسطه مستقیماً باید دولت ته ورکړل شوي وای، معین او مشخص شوي او له شتمنو اشخاصو څخه اخستل شوي، نو ځکه خو شتمن اشخاص له تحصیل دارانو څخه د مالیې سره مستقیماً مخامخ شوي او خپله مالیه ادا کوي او په مقابل کې داسې سند چې د ده د مالیې په ورکولو دلالت کوي، ترلاسه کوي. سر بیره پردې مستقیمې مالیې همیشه له هغو عوایدو څخه چې په منظمه توګه سره په معینو زمانونو کې د افرادو عاید ګرځي وضع کیږي او دهغوی وړاندوینه اسانه او امکان نه منونکې ده.

غیر مستقیمې مالیې

غیر مستقیمې مالیې له هغه ډول مالیې څخه عبارت دي، چې د اجناسو په قیمت او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي کاليو وراضافه شوې وي او مستهلکين يې د اخستنې پر مهال دولت ته ورکوي. د مستقيمو ماليو په اخيستنه کې د دولت موخه دا ده، چې د خلکو له اوږو څخه د غير مستقيمو ماليو بار کم کړي. په تيرو دورو کې غير مستقيمې ماليې له مستقيمو ماليو څخه مهمې وې، ځکه چې غيرمستقيمې ماليې د تجارتي مالونو له پلور څخه اخستل کيږي. د غير مستقيمو ماليو ورکول په غير محسوس ډول سره ترسره کيږي، ياني د جنس پلورنې پر مهال ماليې پرهغه اضافه کيږي او له اخستونکي څخه اخستل کيږي. غير مستقيمې ماليې په هيڅ وجه له دفتر سره دجمع برخه نه ده په هغو شيانو پورې تعلق نيسي، چې د هغه حقيقي څښتن د ماليو د حصول پر مهال مشخص او معلوم نه وي.

دمحصولاتو ماليې

ماليې د عايداتو محصول دی او هغه اشخاص چې دغه عايدات ورکوي، ماليه ورکوونکي نومول کيږي. دغه عوايد د دولت او يا هم د ښاروالی مربوط دي. وجه د ياد شوې مالياتي په خاصيت کې تغير نه پيدا کوي.

په دواړو صورتونو کې يې خپل اساسيتوب او قانوني والی د هيواد په قوانينو کې حايز وي.

په بين المللي رسنيو کې دمالياتو او محصولاتو په اړه ډير تعريفونه ياد شوي دي.

اما د کتاب ليکونکي په عقيده، د هغو اسانه او ساده لارې په لاندې ډول دي.

ماليه يو ډول ورکړه او عايدات دي چې يوازې د يوه هيواد د منابعو اساسي عوايد دي. دعمومي لګښتونو د تر سره کولو لپاره حکومت هغو ته اړتيا لري، دغه حصه د آبي او للمي ځمکو په ماليو پورې اړه لري او همدا راز په مال، څارويو او نورو اضافي اسبابو پورې اړونديږي. محصول يو ډول عايدات دي، چې د هيواد له بنسټيزو منابعو څخه ګټل کيږي او هيواد د عمومي لګښتونو د اکمال لپاره ضرورت لري.

اما په عين وخت د يوه ډول خدمت په توګه محسوسيږي، چې هيواد يې د محصول ورکوونکي لپاره اجرا کوي. په دې برخه کې د پُستې، تيلګراف محصول، د معابرو محصول او دځينو اسنادو محصول لکه قباله، حجت وکالت او داسې نور چې وثيقه نوميږي. د ورکړل شوي محصول او ماليې په اړه بيلګې د پورتنيو دوو جملو لپاره بس دي.

که چيرې د مال او څارويو عايدات په مثال کې را واخلو ډير زر کيداي شي، درک شي. چې دغه عايد يوازې د هيواد د اړتياوو د رفع کولو لپاره او د مجموعي لازمه لګښتونو د تکميل په موخه چې په پورته کې د عمومي لګښتونو په نامه نومول شوي دي او په نقدي ډول اخستل کيږي، دغه په ماليې پورې اړونديږي. که چيرې نور عايدات په مثال کې راوړو، لکه د معابرو عايدات، وبه وينو چې د پيسو ورکړه په داسې مهال کيږي، چې هيواد يې په مقابل کې زموږ لپاره د هغه سړک ساتنه او حفاظت وکړي، چې موږ وربانديې تيريږو او راتيريږو. همدا راز د پُستې په محصول کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یانې د پُستې محصول هغه وخت مونږ ورکوو چې هیواد زمونږ د لیکونو د لیږلو هغه خپل مقصود او مرجع ته خدمت ترسره کوي. همدغه ځای دی چې دغه برخه په محصول پورې اړوندیږي.

لنډه دا کوم تشریحات چې پورته ذکر شول په داسې ډول واضح کیږي. یانې مالیه په کلي ډول سره یو ډول ملکفیت دی، که چیرې مکتوب ونه رسیږي، نو د پستې محصول به نه ورکوي او که څوک له جادې څخه تیر نه شي، نو هیڅ څوک به له تاسو څخه د تېریدو محصول نه اخلي. امّا د مالیې او محصول تر منځ اصلي توپیر تر هغې قاعدې پورې منحصر دی، چې پورته یې تشریح وشوه. یانې د حق الزحمې محصول هغه ځانګړنه ده چې حکومت یې په خپله موقع له ستاسو څخه غواړي. په هغه صورت کې چې باالمقابل مالیه د هیڅ کوم یوه ځانګړي خدمت درلودونکې نه وي، د عمومي لګښتونو د اړتیاوو د تکمیل لپاره تأسیس شوي وي.

نور هغه امتیازات، چې د عوایدو په باب شتون لري په لاندې ډول دي.

۱. غیر مستقیم عایدات
۲. مستقیم عایدات

۱. غیر مستقیم عایدات

هغه عایدات دي، چې رأساً په مالیه ورکوونکو تعمیل شوي او له خپلو ورکړو څخه خلاصون نشي موندلی. دبیلګې په توګه د ځمکې ، مال ، څارویو ، مالی لوازم او هغه اضافي اثاثیه چې د مستقیمو عایداتو او محصولاتو له جملې څخه دي.

غیر مستقیم عایدات لکه د معابرو، پوستې او داسې نورو شیانو عواید دي او مستقیماً په اشخاصو باندې نه وضع کیږي او له لومړني مالیه ورکوونکي څخه نورو اشخاصوته انتقالیږي؛ مثلاً: د ګمرکي عایداتو په صورت کې چې ګمرکي حقوق له واردونکو تجارانو څخه اخستل کیږي او د یادو شویو ګمرکي حقوقو له نتیجې څخه اصلاً د تجارانو د مال قیمت اضافه کیږي او همغه وخت ګواکي پیرودونکي ګمرکي حقوق اداکوي، نو ځکه خو ګمرکي تعرفه له وارد کوونکي تجار څخه پیرودونکي ته انتقال مومي. د مستقیمو او غیر مستقیمو عایداتو تر منځ یوبل توپیر دا دی، چې اولیه په ټاکلیو وختونو او ثانویه د خدمت د اجرا پر مهال د حکومت له لوري اخستل کیږي. دغه مسئله کیدای شي تائید کړو، چې مالیه ډیر مستقیم عایدات او غیر مستقیم محصولات وي. امّا دغه تائید څرنګه چې یې پورته یادونه وشوه، یو قطعي صورت خپل ځان ته نشي اتخاذ کولای.

نوځکه خو یوازې همدغه بیلګه چې ګمرکي حقوق یوه مالیه او په عین وخت غیر مستقیم عایدات دي، د مطلب په ذهن کې د ځای په ځای کولو لپاره بس ده. مختلف ارقام نشي کولای عایدات ډیر تشریح کړي. یوازې همدغه مطلب ته تشریح ورکول کیږي، چې مالیه لرغوني اصول دي، چې په غیر متمدنو هیوادونو او د ترقي له شاهراه ګانو څخه لیرې یانې د ترقي په اصولو او د پرمختګ په بنسټونو او هم د تمدّن له توسعې او پراختیا سره موافق نه وو، هم موجود ؤ، دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلب علاوه کیږي. دعایداتو اصل تقریباً په ټولو ممالکو کې سره ورته دي، اما یوازې دهغوی تحصیلي اصول د یوه هیواد د بل هیواد په پرتله سره توپیر لري او دغه پورته یاد شوي توپیرو د عایداتو مربوط او له هیوادونو څخه د هر یوه حیات او معهذا د هر وخت لپاره د اصلاح امکان لري او دغه اصلاحات د دې باعث کیږي ترڅو په یوه دولت کې د هغه اداري جوړښت د ترقي او پرمختګ په لور بوځي، چې د مالیاتو د دوایرو تشکیلات ښایې په لومړي صف کې وي.

د مستقیمو مالیو ګټې

د دولت له لوري د عایداتي لارو پیدا کول، له محدودو اشخاصو سره د پانګې قوه له منځه وړل، له پولي نورم سره مبارزه او د دولت ګټور کیدل له مشروعو عایداتي لارو څخه.

دمالیو د مبنا ټاکل او د مناسب نرخ اعمال

له مالیو څخه په هره یوه مالیه کې باید لومړی د هغه مبنا وټاکل شي او بیا یو مناسب نرخ اعمال کړي، د مالیو له مبنا څخه منظور هغه څیز دی، چې د مالیو شمول ګرځي، د مالیو مبنا ممکن د مربوطه اشیاوو د مؤسسو او شرکتونو د اشخاصو عاید، د ټول پلورنې د حجم معامله، د میراث د شتمنۍ ارزښت او په دې ډول نور. دې مبنا لره ممکن د تصدي له مناسب نرخ سره د مالیاتو شمول قرار ورکړي او څو په سلو کې په مناسب نرخ سره او یا له هر فزیکي واحد څخه یو معین مبلغ، حجم، وزن ، تعداد او داسې نور موندل کیږي.

مثلاً که چیرې د مالیو نرخ په سلو کې لس وي، هغه شخص چې سل زره افغانۍ عاید لري په داسې حال کې چې د بل عاید یو میلیون افغانیو ته رسیږي او یو لک افغانۍ مالیه ورکوي. په تصاعدي نرخ کې د عاید د میزان لوړ تلل یا د مالیو د مبنا په ارزښت کې لوړ نرخ په کار وړل کیږي. معمولاً په ټیټو طبقاتو کې د مالیاتو د نرخ عاید ضعیف او په لوړو طبقاتو کې یو څه لوړ نرخونه نسبت مازاد ته، ما قبل اعمالیږي. په تصاعدي نرخونو سره مالیې د متناسبو مالیو د نرخ په پرتله عادلانه دي، ځکه چې د مالیاتو د مبنا د ډیروالي ډیره برخه د دولت عاید ګرځي، لکن تصاعدي نرخونه باید په ډیر دقت سره انتخاب شي. د دولت په مالیاتي عاید سره د ملی عاید په کموالي یا زیاتوالي سره نسبتاً ډیر زیاتوالی او یا کموالی پیدا کوي. په همدې ترتیب له اقتصادي تعادل سره مرسته کیږي. همدا راز تصاعدي نرخ نه باید په داسې ډول وي چې په خصوصي څانګه کې د کړنو د مخنیوي موجب وګرځي.

د مالیو انتقال او د نهایې ادا کوونکي تضمین

د مالیو دلیږد مسئله او د نهایې ادا کوونکي تشخیص له مالیاتي مسایلو څخه یوه خورا پیچلې مسئله ګڼل کیږي، ځکه چې په اغلبو مواردو کې یې مالیې له یوه شخص څخه ترلاسه کیږي. د هغه واقعي ورکوونکی یو بل شخص دی، چې لومړنی اداکوونکی ممکن په بېلابېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډولونو سره وکولای شي له مالياتي بار څخه يوه برخه کوم بل چا ته وليږدوي.

په پلور او مصرف باندې مالیې معمولاً له همدغه ډول ځانګړنو څخه برخمن دي، ځکه چې دمشمولو کالیو مصرف کوونکي هغه مالیې دي، چې د کالیو په اخستنې سره په تعین شوي قیمت سره ټامیږي یا د اړونده مالیو یوه برخه اداکوي. دغه انتقال ته وروستنۍ کړنې او انتقال ویل کیږي. دلیږد یو بل ډول دغه دی، چې تولید د کالیو تر توزیع کوونکو د مالیو مشمول د دې لپاره چې د مالیو د پار یوه برخه نورو اشخاصوته ولیږدوي کوښښ کوي ترڅو د تولید عوامل په کم قیمت سره ترلاسه کړي او لاسي کاریګر ته لږه حق الزحمه ورکړي.

له اضافاتو سره معمول هغه ته نه ورکوي. یا د اولیه مواد ارزانه وپیري او له همدې امله په همدې ترتیب په لومړي حالت کې لږونکی(مصرف ونکی) د مالیې بار په دویم حالت کې د تولید د عواملو عرضه کوونکیوته منتقلیږي. دمالیو ټول انتقال یا یې د عمده برخې انتقال، چې د اجناسو په نرخ پورې اړوندیږي؛ لکه: الکولي مشروبات او د خانیات لرونکي ته یو واضح امر دی لکن د اکثره مالیاتو د انتقال موضوع په قطعي توګه سره روښانه نه ده چې واقعاً کوم کسان د شرکتونو مالیې اداکوي. آیا د شرکتونو د منافعو له ځایه اجناس ورکول کیږي او که یې یوه برخه. د زیاتوالي له لارې قیمت وروستنۍ کړنو ته منتقلیږي، یایې یوه برخه مخ په لږ والي ده. مزد د تولید نور عوامل دي، چې مخکنیو فعالیتونوته انتقال مومي. ایا افراد د خپلو عاید او ټول مالیات شخصاً پخپله ادا کوي یایې یوه برخه په نورو کسانو باروي، د دغو سختو مسایلو د تحلیل لپاره نورې ډیرې پلټنې لازمي دي، ځکه چې د مالیاتو انتقال پرته له کومې توجه او د نهایې ادا کوونکي ټاکل په مختلفو مالیاتو کې ، د مالیاتي سیستم دعدالت ارزونه ، او د هغه د اغیز اندازه د ټولنې په اقتصاد کې ښایې ډیره نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویم څپرکي د مطالبو لنډیز

سره له دې چې د تیر درس په برخه کې په نړۍ کې د مالیې له لرغونتوب څخه په خپرو ابعادو سره یادونه شوې، امّا په دې مبحث کې د تیروخت او حال دمالیې شکلونه او ډولونه مطرح دي. باید دې ټکي ته پام وشي، چې مالیه د دولت دعایداتو یو اساسي جز جوړوي. په همدې خاطر هر څومره چې دمالیاتو مبنا د هغو په علمي معیارونو سره د بحث وړ وګرځي، په هماغه اندازه د ټولنې اقتصاد پر مختګ کوي. په همدې ډول د راټولونې بڼې ان مالیات په دې بحث کې په پام کې نیول شوي دي.

او له تجاربو څخه یو لړ مستند معلومات او د پرمخ تللیو هیوادونو علمي را ټولونې راټولې شوې، ترڅو چې د مالیې د ورکړې اصول چې له مهمو وظایفو څخه یوه وظیفه او ګرانو هیواد والوته د یوه ذهنیت ورکول دي او له بل لوري پرعایداتو باندې د ټولو مالیاتو په موضوعاتو کې ده چې په ټولنه کې د قانون اولایحې په رؤیت ورکول کیږي. دفصل په بحث کې یادونه وشوه چې مالیې څرنګه او په کومو شرایطو او په کومو معیارونو یې تکامل موندلی. د تکامل پروسه له کوم ځایه پیل او ننني مالیاتي سیستم په څو ډوله او په څوشکله دی. غوره به داوي، چې د کتاب دموضوعاتو له لوستلو څخه وروسته د استفادې توپیر اوموضوع ګاني ګرانو ویونکو ته پریږدو.

د دویم څپرکي پوښتنې

۱. دمالیې د ډولونو په هکله معلومات وړاندې کړئ؟
۲. د مستقیمې او غیر مستقیمې مالیې تر منځ څه توپیر دی؟
۳. په پرمخ تللو هیوادنو کې د مالیې سیستم څرنګه دی؟
۴. دمالیو د ورکړې قواعد څه چې مو ویلي دي تشریح یې کړئ؟
۵. مالیه د څه شي له مخې وضع کیږي تشریح یې کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکي

د مالیو تصنیف

ټولیزه موخه:

په مالیاتي سیستم کې د اجرأ وړتیا او اطمینان

د زده کړې موخې: محصلین باید د څپرکي په پای کې لاندې موضوعات تشریح کړي.

- د ورکړې د لګښت معقولوالی
- په مالیاتي سیستم کې د اجرا وړتیا
- مالیاتي خدمتونه
- په مالیاتي سیستم کې د دولت رول
- د مالیو مختلف ډولونه

عملي معیارونه د ټولنې د مالیاتي سیستم لپاره: د مالیاتي عدالت د رعایت لپاره او همدا راز د مالیاتي سیستم په اقتصاد کې د مالیاتو دمنفي اغیزو د مخنیوي په منظور باید د اداري ځانګړنو واحد صحیح وي. همدغه ځانګړنې عبارت دي د اطمینان له معقولوالي څخه او همدا راز د ورکړې له لګښت او د اجرا وړ مالیو له موندنې او عامه معقولیت څخه.

د مالیو اخستنې په سیستم کې اطمینان: د اقتصادي فعالیتونو د توفیق لپاره اطمینان دسیاسي ثبات یوه ځانګړې ځانګه او د مالیاتي سیستم مطمئن والی له لازمو او خورا مهمو شرایطو څخه ګڼل کیږي، ځکه چې په عادي شرایطو کې پانګه اچونه د خطراتو د منلو مستلزم ده. که چیرې پانګه اچونه په مالیاتي سیستم کې ترلاسه شي، ښایې د نظر وړ فعالیتونو څخه تشکیل شي او ښایې په ډیر خطر کې وي او پانګه اچونه په لږه اندازه سره ښایې تره سره شي. افراد هم باید له هغو مالیو څخه چې هغه د وړاند ویني وړ نه دي، چې د لاس مزد او دهغوی نور عایدات وضع کیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئون به وي. مالياتي قانون بايد روښانه او مشخص وي او د تصميم اتخاذ بايد په لږو مواردو کې د ارزيابی او د ماليو د اصولو د مامورينو په اختيار کې ورکړل شي. که چيرې مالياتي قانون مبهم وي او مامورين پخپل زړه مشخصه پريکړه غوښتل وغواړي، نو يو څو موارد بايد وټاکي، چې نوموړي **موارد دادي:** د مالياتو په چارو او د عامه اعتماد په جلبولوکي د برابرۍ او هم غږۍ رعايت، د مالياتو سيستم په نسبت ښايې نا ممکن وي.

په مالياتي سيستم کې د ترسره کولو وړتيا

يو ښه مالياتي سيستم هغه ماليې چې د هغو موندنه غير ممکنه وي، نه دفع کوي آن تر دې، چې ډيری يې د ماليو ورکوونکو په اتفاق سره د خپلو ماليو پورونه په داوطلبانه توګه سره اداکوي. بايد د ماليې د ورکړې امکان شتون ولري، که نه د مالياتو د وضع صورت دمالياتي قوانينو د تهيې په منزله بايد مالياتي پرنسيپونو ته او د پيش بينی شويو شرايطو د ترسره کولو وړتيا ته هر اړخيزه پاملرنه بايد وشي. په همدې هکله دقيق محاسبات بايد ترسره شي ، حتي په خاصو مواردوکي د اطمنان د اصولو لپاره دمالياتو د ترسره کولو د وړتيا لپاره د آزميښت د ترسره کولو موضوع هم ښايي اړينه وي.

د لګښت معقولوالی او دماليو راکړه ورکړه

له هغه ځايه، چې د مالياتو د ورکړې لګښت له فردي لوري (تاديه) د موندنې لګښت د دولت له لوري ملي محصول ته څه شی نه ور اضافه کوي. د ټولنې ګټې نبايد د تحمل له لحاظه درانه لګښتونه په دې لاره کې تلف شي. دمختلفو مالياتو د راکړي ورکړي دلګښتونو د چارو په اړه بايد وويل شي، چې ډيری دمالياتو ورکړه دحقيقي اشخاصو پر عايد باندې خصوصي وو، نه د اداکوونکي لپاره حقوق او دلاس مزد او د اضافي لګښت دستګاه او يا د نا څيزه خرڅ درلودونکي ده، د نورو مالياتو په اړه همدا راز دحساب ساتنی مخارج او پخپل ټاکلي وخت ورکړه يا په قسطونو څرنګه چې په داوطلبانه توګه ترسره کيږي، وضعيت په همدې شان دی لکن د نظر د اختلاف په صورت کې چې دمالياتو د ورکوونکي او موندونکي ترمنځ به وي او يا ماليات بايد د مالياتي قدرت په اعمال سره اصول شي. مؤدي او همدا راز دولت به ډير لګښت ښايې تحمل کړي.
دشرکتونو دماليو ورکړه د ډير لګښت درلودونکې ده. ځکه چې اکثراً د قانوني دفاترو په ساتنه او د حسابدار په خدمت ګمارل او د داسې نورو قانوني تشريفاتو په ترسره کولو مؤظف دي. له همدغو مخارجو څخه يوه برخه د دوو موخو درلودونکې ده، يانې هم دمالياتو د امر لپاره او هم د ګډون کونکو د خبرداري لپاره. نو په همدې بنا د مالياتو د ورکړې دمخارجو په ټاکلو کې حقوقي اشخاص بايد د ماليې په ورکړه مستقيمو او غير مستقيمو مخارجو ته پاملرنه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مالیاتو په ور کړه کې معقولیت

له ټولو څخه غوره داده چې مالیاتي سیستم د ټولو دمنلو او تائید وړ دی او د عامو په نظر د عدالت د رعایت له لحاظه باید توافق ولري او هم د هغوی دمالي وس او توان په پرتله دروند او دنه تحمل ځرګندونه ونکړي. مالیات له همدې خصیصې څخه برخورداره کیږي، چې په پورته یادو شویو شرایطو خصوصاً د مالیاتو د عدالت له شرط څخه برخور داره وي.

مالیاتي عدالت

د مالیاتي سیستم عادلانه توب د یوه اقتصادي فن مسئله نه ، بلکې یوه انساني فلسفه ده، نو ځکه نشو کولای، د مالیاتي عدالت یو خاص تعریف وکړو او هغه په یوه ټاکلي شرط محدود کړو. له دې سره سره د زماني په تیریدو سره اصول د نظر د څښتنانو د پام وړ ګرځیدلي، چې په بنسټ یې کیدای شي یو مالیاتي سیستم د عدالت د شرط له لحاظه تر ارزیابۍ لاندې ونیول شي. د اصولو دغه اعمال عبادت دی د خدمتونو له اصلي قیمت څخه او د ورکړې د توان اصل د خدمتونو د قیمت اصل مستلزم د دې دی، چې مالیې د اشخاصو د ګټې په نسبت په دولتي خدمتونو کې کوي. د هغوی په منځ کې توضیح کړای شي، خلک د کالیو بیه او هغه خدمتونه چې له خصوصي ځانګړې څخه یې ترلاسه کوي ادا کوي ځکه چې نه بایده په دولتي ځانګه کې هم په همدې ترتیب عمل وشی. که د مالیاتو وضعیت د خدماتو په هغه اصلي قیمت استوار نه وي، له استفاده کوونکیو څخه یوه برخه د دولت له خدماتو څخه د دولتي مرستو د موندونکو په منزله ښایې، چې وي، ځکه چې له دولتي خدمتونو څخه ګټه کوي، او حال داچې له دوی څخه د نورو اشخاصو په وسیله تأمین شوي دي. د اجتماعي بیمو له مزایا وؤ څخه ګټه ځینې له پیسو او شاهراوو څخه د دولت تجارتي خدمات؛ لکه: د هغوی د ورکړې په مقابل کې له هغو څخه د ګټې حق دمالیاتو د ورکړې ډول د خدماتو د قیمت اصل او بنسټ دی. ځکه تر څو چې دبیمو حق په بیا بیا ځلې ادانکړي یا د نقلیه وسایطو درلودونکي له پله او یا شاهراه ګانو څخه د تیریدو ټاکلی حق ادا نکړي، یا د پوستې خدمتونه د هغه قیمت په خاطرتادیه نکړي نو بیا به له دغه ډول دولتي خدمتونو څخه د ګټې حق ونلري، خو لکن له دغه اصل څخه یوازې په هغو مواردو کې کار اخستلای شي، چې له دولتي خدمتونو څخه ګټه اخیستوونکي و اوسي

او د هر یوه برخه د تعین او اندازه ګیرۍ وړ وي ، یوازې په همدغه حالت کې دی، چې کیدای شي مالیات د مؤدیانو د استفادې په نسبت توضیح کړي او له هر یوه څخه عادلانه برخه ترلاسه کړي. امّا څرنګه کیدای شي د دفاع لګښت یاد پرورښت زدکړې لره د هیواد د جمعیت تر منځ تقسیم کړای شي.

د هیواد عمومي مصارف

په ټولو متمدنو هیوادنو کې ځینې مصارف شتون لري، چې په عامه ګټو پورې اړه لري؛ لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بندونو، نهرونو لارې د شاهراوو تنویر او همدا شان د ځوانانو روزنه، ساختمانونه، د وزارتونو او نورو حکومتي دوایرو تعمیر چې دملتونو اړتیاوې څرګندوي. نوځکه خو هغه لازم مبلغونه چې د یادو شویو اړتیا وو دتکمیل لپاره او همدا راز هغه معاشات چې د ادارو د مامورینو او آمرینو لپاره د اړونده چارو د اجراتو اړوندیږي. بهرني سیاست ، عدلیه د هیواد داخلي امنیت ، تجارت او فابریکې او دغسې د نورو ځایونو امنیت ساتي، مخابره چې په کي په مصرف رسیږي عامه مصارف نومول کیږي.

د مملکت عمومي واردات

هغه مبلغونه، چې د همدې ټولو لګښتونو د اجرا لپاره یې حکومت ترلاسه کوي عامه واردات نومیږي. عامه واردات په لاندې ډول دي.

۱. مالیات او محصولات
۲. د مملکت د موروثي املاکو عایدات
۳. د حکومت انحصارات.

د مملکت د موروثي املاکو عایدات

داهم د عمومي منابعو یوه بله جنبه یا اړخ دی، د غوره او ښې توزیع کولو لپاره په دغه ډول عایداتو باید پوه شو، چې د مملکت موروثي املاک په څه مفهوم دي. د مملکت د موروثي املاکو تعریف په لاندې ډول دی، د مملکت د موروثي املاکاتو له کلمې څخه داسې نتیجه ترلاسه کیږي، چې ټول هغه شیان چې په مملکت او خالصې تجارتي شتمنۍ پورې اړوندیږي، د مملکت موروثي املاک نومول کیږي. له پورتنۍ تشریح سره سم ټول ځنګلونه ، معدنیات زراعتي ځمکې او یا د زراعت وړ ځمکې او داسې نور مختلف امتعه په مملکت پورې اړوندیږي او همدغه املاک په دوو برخو تقسمیږي، منقوله اوغیر منقوله املاک چې پلورل کیږي او پیرل کیږي او د تجارتي املاکو کلمه نومول کیږي، نظر په همدې مطلب باید یادونه وشي چې غیر منقول املاک په دوو لاندې حصو تقسمیږي.

۱. طبیعي غیر منقوله
۲. غیر طبیعي غیر منقوله

د طبیعي غیر منقوله املاکو په اړه د هغوی تشریحات چندان د یادوني وړ نه دي، بلکې ښایي لازم وي او هغه لکه عمارت، اراضي او داسې نور دي، یانې د غیر منقول والي خاصیت لره طبیعي رقم شته او د غیر منقوله غیر طبیعي املاکو په خصوص کې د یادونې وړ ده، چې دغه املاک طبیعتاً غیر منقول نه وو، بلکې د انسانانو په واسطه یې د غیر منقول صورت ځان ته غوره کړي دی. مثلاً ماشین د منقوله اموالو له جملې څخه ده خو که چیرې همدغه ماشین په یوه فابریکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې نصبيږي نو بيا همدغه ماشين د غير منقولو والې خاصيت ځانته غوره کوي ، نوهمدغه خبره ده چې د غير منقولو په جمله کې ګڼل کيږي. د هغو زراعتي آلاتو لپاره چې په ځمکه کې د ځمکې د حاصلاتو داستخراج لپاره نصب شي، پورتنۍ مسئله تائيديږي. باالعکس نور داسې املاک هم شته، چې په يوه هيواد پورې اړه ولري، ولې تجارتي خاصيت نلري، متعلقه املاک عامه نومول کيږي مثلاً سړکونه ، دريابونه ، کوڅې ، بندونه او داسې نور. يوبل توپير، چې د مملکت د موروثي املاکو او د عموميه متعلقه املاکو تر منځ موجود دي. هغه دادی چې اشخاص د هيواد له موروثي املاکو څخه ګټه اخلي مؤظف دي، چې د مؤخذه منافعو يوه برخه په نقدي او يا جنسي ډول وي او د هغه د امتياز متعلق وي، چې حکومت ته يې ورکړي. برعکس له عامه متعلقه املاکو څخه هرڅوک په وړيا توګه ګټه اخيستلی شي. مګر په ځينو حالاتو کې مجاز نه دی د هغه د محصول تر تاديې پورې د هغو عرادو لپاره، چې د هيواد له معابرو څخه تيريږي او را تيريږي.

د ماليې او محصول تر منځ توپير

دماليې او محصول ترمنځ توپير په نظر کې کم او د محصولاتو دمالياتو په عمليه کې عايدات دي او هغه اشخاص چې دغه عايدات ورکوي، ماليات ورکوونکي نوميږي. دغه عوايد که دولتي دي يا ښاروالي، اما په هيڅ وجه د يادو شويو مالياتو په خاصيت کې تغير نه پيدا کوي.

په دواړو صورتوکې د دوی خپل اساسي والی او قانونيت د مملکت په قوانينو کې حايز وي. په بين المللي رسنيو کې د مالياتو او محصولاتو کتاب ازاد کتاب دی نو دهمدې آزاد کتاب د ليکونکي په عقيده د هغو ډير آسانه او ډير ساده په لاندې ډول دی. ماليه يو ډول ورکړه او عايدات دي چې يوازې يو ډول مملکتي اساسي منابع ګڼل کيږي او حکومت د عامه لګښتونو د ترسره کولو لپاره هغو ته اړتيا لري، دهمدغې برخې تعلق د آبي يا للمې ځمکو ، مال ، او څارويو ، ژرندو او همداسې نورو شيانو پورې دي. محصول يو ډول عايدات دي، چې د هيواد له اساسي منابعو څخه يوه منبع ګڼل کيږي. او هيواد دعموميه لګښتونو د بشپړتيا لپاره اړتيا لري. اما په همدې مهال د يوه خدمت په اړه احساس کيږي، چې هيواد يې د محصول ورکونکي شخص لپاره تر سره کوي. په دې برخه کې د پستې ؛ تيلګراف ، ټيلفون او معابرو محصول او همدا راز د ځينو اسنادو محصول؛ لکه: قباله ؛ حجت ، وکالت او داسې نور، چې وثيقه نومول کيږي. هغه بيلګه چې دماليې او محصول په اړه ورکړل شو داسی ګمان کيږي، چې د پورته دوو يادو شويو جملو د مانا لپاره کافي ده.

د قيمتي اسنادو (وثيقه) محصول

قباله: د ماليې له نقطې نظره هيواد د عامه لګښتونو د اکمال لپاره اما په همدغه وخت د يوه خدمت احساس کيږي. چې هيواد يې د محصول ورکوونکي شخص لپاره تر سره کوي. په دې برخه کې د پستې، تيلګراف او معابره محصول او د ځينې نورو اسنادو محصول؛ لکه: قباله، حجت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکالت او داسې نور چې وثیقه نومول کیږي.

هدف: هر هغه وخت، چې پورتنۍ امتیازي نورم نه تطبیقیده، نو مالیه به له 2,300,000افغانیو څخه 000, 325 افغانیو ته رسیده. په سلو کې 2، 29 سهامي او محدود المسؤلیت شرکتونه له پورتنۍ طریقې څخه استفاده نه کوي. دمالیاتي قانون د 29 مادې له مندرجه احکامو څخه په استفادې سره دسهامي او محدود المسؤلیت شرکتونو لپاره کوم مالیاتي منفعت په لاس نه راوړي،

ځکه د دغو شرکتونو مالیه ثابته او د نورم په اساس 20 شل فیصده وضع کیږي ، نو ځکه خو د ګټې دهغه اوسطه ټاکنه د مالیې نورم ته تغیر نه ور کوي. په سلوکې 29، 3 تر لاسه شوي ګټه له هغو شتمنیو څخه چې له 18 میاشتو څخه په کمه موده کې په ملکیت کې وي د دې مادې د احکامو تابع نه ګرځي. نو په همدې بنا د دې څپرکې محتوا مفرداتو او مالیاتو ته د تابعو لوایحو په نظر کې نیول دي چې د افغانستان اسلامي جمهوري دولت د دې سیستم پر مبنا باندې مالیاتي روحیه یې په واجد شرایطو اشخاصو باندې د هر فرد د حصې د ادا پخاطر وضع او د تطبیق وړ یې بولې. چې د دغه ډول مقرراتو تر سره کول د خپریدونکي په توګه د هرچا مسؤلیت دی. شرایط د مالیاتو او عایداتو په داوطلبانه ورکړه کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریم څپرکي د مطالبو لنډیز

که څه هم د مالیې ورکړه یا په بل عبارت د مالیاتو د اجرا عمل یو حتمي او ضروري کار ګڼل کیږي. په تعریف کې د اجباري ورکړې یادونه شوې ده، لاکن د مالیې د ورکړې عمل یو ضروري کار ګڼل کیږي، چې پرته له هغه څخه دولت د تولنیزو خدماتو د ترسره کولو توان په ګُلي توګه سره نلري، ځکه چې همدغه دمالیاتو د قانون موجودیت دی، چې د دولت اقتصادي بنسټ پیاوړی شوی دی او له بله پلوه خلک دا درکوي، چې کله د دولت له خدماتو څخه پرته له کومې پولي وجې څخه ګټه واخلی، نو په حقیقت کې خپل ځان مسؤل ګڼي، تر څو له دولت سره یوه رابطه ولري او دجامعې یا ټولنې له مقرراتو او قواعدو څخه سر پیچي ونکړي، نو ځکه خویې د مالیې ورکړه نه یوازې یو ملکفیت ګاڼه بلکې له خپل دولت سره یې د همکارۍ په موخه یوه انساني وجیبه بولي.

دهمدې اصل له مخې نه یوازې دمالیې ورکړه، بلکې په دولتي ټولنیزو فعالیتونو کې ګډون کول خپله ایماني او وجداني دنده د دین او دنیا په وړاندي بولي.

نو د دې برخې غوړیدلي ابعاد د هر فرد لپاره ټولنیز احساس ورکول چې دهموطنۍ د مسؤلیت په درک کولو وپوهیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریم څپرکي پوښتنې

۱. آیا مالیې ته یوه اجباري ورکړه ویلای شو؟
۲. ولې مالیه دولت ته ورکړو؟
۳. د دولت وړیا خدمتونه له کومو مراجعو څخه تمویلیږي؟
۴. د دولت مالیاتي عاید کومو مراجعو ته په مصرف رسیږي؟
۵. په مالیه کې اطمینان په څه مانا دی؟
۶. په مالیاتي سیستم کې عامه معقولیت تشریح کړئ!
۷. ټولنیز عدالت او په مالي سیستم کې اجراآت څه شی دي تشریح یې کړئ؟
۸. مالیه د دولت څو فیصده عایدات په برکې نیسي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

د صنايعو وده

ټوليزه موخه:
صنايع د يوه مملکت زړه او روح ګڼل کيږي او د صنايعو اهميت د يوه هيواد دمالياتي عوايدو په زياتوالي کې ډير اهميت لري.

د زده کړې موخې: محصلين بايد د دې څپرکی په پای کې لاندې موضوعات توضيح کړي:

- له نوي مالياتي قانون څخه دقيق اعداد او ارقام.
- د مالياتو نوې فيصلې.
- د دولت له مخکنيو فيصلو څخه پرهيز، د بېلابېلو مالياتي څانګو په اړه او د هغو غير عملي اغيزې.
- د عوايدو توليد.
- اجتماعي موخې.
- اقتصادي موخې.

پر عايداتو باندې د مالياتو د نوي قانون په اړه مختصر معلومات

پر عايداتو باندې د مالياتو نوی قانون دملي شورا له تصويب څخه وروسته د 171 شمارې د فرمان په اساس، چې په 27/ 12/ 1387 تاريخ د افغانستان د اسلامي جمهوری رياست له لوري توشيح او د 976 شمارې په رسمي جريده کې په 28/ 12/ 1387 تاريخ نشر شوی دی.

هغه عمده او مثبت تغيرات، چې د مالياتو په قانون او مالياتي نظام کې څرګند شوي دي، په لاندې توګه دي.

- د صکوکو قانون او ډولونه، چې مخکې به د تطبيقيدو وړ ؤ، اوس لغوه شوي دي.
- د استهلاکي موادو ماليه لغوه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ý هغه جرايم چې د مالياتي اخطار نامې له نه وړاندې کيدو څخه پورته شوي، په سلو کې يې پنځوس سلنه کمښت موندلی.
- ý د مخکنيو کلونو د مالياتو باقيات له 1381 کال څخه معاف شوي دي.
- ý له کال 1381 څخه تر کال 1385 پورې مالياتي جرايم په هغه صورت کې معاف ګڼل کيدای شي، چې مالياتي حسابونه پرعايداتو باندې د مالياتو د قانون د تاريخ له نشر څخه تر دريو مياشتو وروسته تصفيه شي.
- ý انتفاعي ماليات د صادراتو له عوايدو څخه معافيږي.
- ý انتفاعي ماليات د فيس، ټکټانه، بانکي ليټرآف کريډتونو له مدرکه معاف شوي دي.
- ý د کرايې ماليه له شل فيصده څخه لس او پنځلس فيصده پورې راټيټه شوې ده.

نوټ: دمخکيني قانون جرايم د حقيقي او حقوقي يا حکمي اشخاصو په مخ په مختلفو حالتونو کې په نظر کې نيول شوي وو چې په لاندې توګه وړاندې کيږي.

۱. هغه حقيقي شخص چې پرته له دلايلو څخه د اړونده مالياتو اظهار نامه د دې قانون د احکامو مطابق د ټاکلې مودې په اوږدوکې وړاندې نکړي، د هرې ورځې په ځنډ سره د دوو سوو افغانيو په اندازه د اضافي ماليې په ورکړه او حکمي شخص بيا د هرې ورځې په تآخير سره د زرو افغانيو په اندازه د اضافي ماليې په ورکړې سره مکلف دی. د رخصتۍ ورځې له دې امر څخه مستثنی دي.

۲. هغه حقيفي شخص چې د بشپړې بې پروايۍ له امله اړونده مالياتي اظهار نامه د دې قانون د احکامو مطابق، په خپله ټاکلې موده کې وړاندي نکړي، د هرې ورځې دځنډ په سبب د څلورو سوو افغانيو په اندازه د اضافي ماليې په ورکړه او حکمي شخص بيا د هرې ورځې دتآخير په سبب د دوو زرو افغانيو په اندازه د اضافي ماليې په ورکړې سره مکلف دی. د رخصتۍ ورځې له دې امر څخه مستثنی دي.

۳. هغه حقيقي شخص چې په قصدي توګه اړونده مالياتي اظهار نامه د دې قانون د احکامو مطابق په خپله ټاکلې موده کې وړاندي نکړي، نود هرې ورځې د تآخير په سبب به د اتو سوو افغانيو په اندازې سره د اضافي ماليې په ورکړه او حکمي اشخاص به بيا د هرې ورځې د تآخير په سبب د څلورو زرو افغانيو په اندازه د اضافي ماليې په ورکړه مکلف وي البته د رخصتۍ ورځې له دې امر څخه مستثنی دي.

۴. هغه شخص چې د تېښتې په قصد د اړونده مالياتي اظهار نامې د دې قانون د احکامو مطالبه په خپله ټاکلې موده کې وړاندې نکړي، سر بيره داضافي ماليې په ورکړې چې د دې مادې په دريمه فقره کې درج ده له احوالو سره سم تر دوه سوه او پنځوس زرو افغانيو په اندازه په نغدي جريمه او يا تر دوو کلونو پورې په حبس او ياهم په دواړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واړو جزاګانو باندې محکومیږي، چې په نوي قانون کې ټولې ملا ماتوونکې پریکړې له منځه تللې او په عوض کې یې هر هغه وخت چې یو حقیقي شخص د مالیاتو اظهار نامه په خپله ټاکلې موده کې ادا نکړي، نو بیا د هرې ورځې د تآخیر په سبب د سلو افغانیو په اندازه په جریمه ورکولو مکلف دی. او حکمي شخص په هره یوه ورځ کې د 500 افغانیو په ارزښت په جریمه ورکولو مکلف دی خود مالیې د نه ورکولو په صورت کې څارنوالۍ ته ورپیژندل کیږي.

د مالیاتو غیر تابع عایدات

لاندې ترلاسه شوي مبلغونه پرعایداتو باندې د مالیاتو تابع نه دي ، اظهار نامې حقیقي او حکمي اشخاصو لره نه شاملیږي.

۱. بخششۍ، تخفیفونه، انعامونه، جایزې او مکافات د حکومت له لوري.
۲. بخششۍ، تخفیفونه، انعامونه، جایزې او هغه مکافات، چې د خارجي دولت پرمختګ او د بین المللي تفاهم له فعالیتونو څخه د تقدیر په موخه ورکول کیږي.
۳. سکالر شیپونه، فیلو شیپونه او ټول هغه کومکونه یا مرستې، چې د معاملاتو د زیاتیدو او یا هم د مسلکي او فني ت زده کړو د اصلاح او پرمختګ لپاره وي.
۴. له صحي بیمې څخه عاید د بیمې ګټې ، تصادم او بیکاري.
۵. عاید د حیات یا ژوند له هغې بیمې څخه چې له مرګه وروسته تادیه کیږي.
۶. له ټپ، مرضي، استقراض یانې پورول، او دحیثیت له اعادې څخه د راپورته شویو خساراتو تلافي یا تاوان ورکول.
۷. د شرکتونو په واسطه د پور او نورو مهمو اسنادو له صدور څخه ترلاسه شوي عواید.
۸. د شتمنۍ حصول د داخلي سهامي شرکتونو او د نورو ټولو حکمي شخصیتونو د الحاق له لارې.
۹. د منقولو او غیر منقولو شتمنیو حصول د پور وړي د ملکیت د حقوقو د سلب له لارې د پور ورکوونکې په واسطه.
۱۰. له پورړیو څخه د اصل قرضې حصول.
۱۱. د پس انداز د صندوق مفاد ، مفادي امانات ، په دولتي بانکونو کې شامل شخصي حسابونه ، د ښاروالیو او دولتي پورونو اسناد.
۱۲. ټول ترلاسه شوي مبالغ د دې قانون د احکامو مطابق.

د مالیاتو تابع عایدات

۱. لاندې ترلاسه شوي عاید پرعایداتو باندې د مالیاتو تابع دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. معاش ، مزد ، فیس او کمیشن.
۳. د صنعتي او تجارتي معاملاتو د عوایدو مجموع.
۴. د منقول او غیر منقول ملکیت له پلورنې څخه ترلاسه شوي عواید.
۵. پولي ټکټ ، ګټه ، برخه ، کرایه ، حق الامتیاز ، جوایز ، مکافات د بخششیو او قرعې له مدرکه عواید.
۶. د تضامني شرکت له عاید څخه د شریک برخه.
۷. له کار ، سرمایې یا اقتصادي فعالیت څخه ټول ترلاسه شوي عواید.
۸. ټول هغه حالات چې په قانون کې تصریح شوي دي.
۹. ټول هغه عواید چې په دې قانون کې یې وړاندوینه نه ده شوې.

د ونډې ګټې:

هر ډول توزیع هغه عواید دي، چې د شرکت له لوري د پولي شتمنۍ یا د هرډول متناسبې ګټې په بنه یې د دوی برخې یا حصې ته صورت نیولی او لاندې مواردو لره شامل دي.

۱. هر ډول ملموسه او غیر ملموسه شتمنۍ.
۲. په شرکت کې برخه.
۳. له شرکت څخه په هر ډول پیرودنه کې تحفې
۴. برخه لرونکوته پور.
۵. دیوه شرکت له هر ډول شتمنۍ څخه استفاده.
۶. هرهغه وخت چې په افغانستان کې د یوه غیر مقیم شخص غیر مستقله نمایندګي د دې قانون له مندرجې شوې اولې مادی سره سم یوه غیر مقیم شخص اویا هر هغه شخص، چې له دې سره مرتبط وي یو مبلغ ورکړي او یا د هغې ورکړې لره متقبل شي، نوموړی یا دشوی مبلغ د سهم د مفاد په حیث ګڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورم څپرکي د مطالبو لنډيز

په دې څپرکي کې هغه نوي اعداد او ارقام را ټول شوي دي ، چې نن ورځ د ماليې په محترم وزارت کې د بحث وړ ګرځيدلي دي

او ضمناً د دې څپرکي زدکړه ګرانو محصلينو ته د دولت د راتلونکو تصاميمو په اړه د ماليې راټولونې په اړه اګاهي يا خبرتياه ورکړي ده او د تيرو دورو دماليې راټولونې ملا ماتونکی سيستم يې د ماليې اچوونکو له اوږو څخه کم کړی او له کلني يا مياشتني عايد سره سم بايد د ماليې مشمولين د ماليې د لايحې په رؤيت خپله حصه دولت ته اداکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورم څپرکي پوښتنې

۱. پر عايداتو باندې د مالياتو نوی قانون د کوم ارګان له لوري مطرح دی اوکوم محتويات لري؟

۲. هغه عمده او ملا ماتوونکي جرايم چې لغوه شوي دي، کوم کوم دي نومونه يې واخلئ؟

۳. پر عايداتو باندې د مالياتو د قانون د نشر تاريخ ولې فسخه شو؟

۴. صکوک او د صکوکو د ډولونو نومونه واخلئ؟

۵. د مالياتو جرايم او اظهار نامې ولې پنځوس فيصده کمښت وموند؟

۶. د څپرکي د محتوياتو په اړه څه چې پوهيږئ ويې ليکئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکي

مالیاتو ته په پام سره د صنایعو تصنیف

ټولیزه موخه:
د صنعت د قدامت توضیح او په تیره زمانه کې د هغې لاس ته راوړنې

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې به محصلین راتلونکي معلومات ترلاسه کړي:

- په هیواد کې د صنعت د تاریخچې په اړه معلومات.
- زمونږ د هیواد صنعتي فابریکې.
- د مالیې اغیزې زمونږ په هیواد کې په ملي اقتصاد باندې.
- په هیواد کې د صنعت د ځانګې مالیاتي عایدات.
- د پروژې مطالعه.
- د داخلي کنترول سیستم ته لاسرسی.

نظر مالیاتو ته د صنایعو تصنیف: که چیرې پر عایداتو باندې د مالیاتو قانون تر مطالعې لاندې ونیسو، نو د یاد شوي قانون له مخې مونږ دهیواد صنایع په دوو عمده برخو تقسیمولای شو، چې هغه عبارت دي له:

الف – ستر صنایع

ب - واړه صنایع

د صنعت تعریف: دصنعت تعریف کول یو ستونزمن کار دی او هیڅ داسې مؤخذ مو پیدا نشوای کړای، چې صنعت تعریف کړای شي:

صنعت په انګلیسي ژبه کې راغلی دی، چې د کوښښ په مانا دی او اوس دصنعت ماهیت تعریف کوو چې څه شی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دصنعت اهمیت عبارت له اتصال او د شکل له تغیر څخه دی او دموادو له اعمال څخه، چې دهغوی بنه دنامناسبو اړتیاوو د رفع کولو لپاره او دلږو اعمالو د پایلې په مقایسې سره مناسبه ده.

دوستانو اوس غواړو ستاسو لپاره دصنعتي کیدلو په اړه یو کوچنی تعریف وړاندې کړو.

د یوې اقتصادي پروسې صنعتي کول چې دهغې په جریان کې ملّی منابع د هرې ورځې د زیاتیدو په توګه تر مطالعې لاندې نیول کیږي. ترڅو اقتصادي ساختمان د نوي تخنیک له پلوه همداسي ځانګې ته انکشاف ورکړي.

ستر صنایع

له دې صنایعو څخه پر عایداتو باندې د مالیاتو د قانون پر بنسټ له سر جمعي ګټې څخه یې 10% فیصده مالیه اخستل کیږي، ځکه چې سترو صنایعو له وړو صنایعو سره سیالي کړې ده غواړي چې هغه ته ماتې یا شکست ورکړي. نو له همدې امله پر یادو شویو منابعو مالیه وضعه شوې ده. همدراز له یوه لوري یاده شوې اقتصادي بیه پیاوړې ده او له بل لوري له خپله فعالیته د پام وړ ګټه ترلاسه کوي او که په همدغه اندازه مالیه له وړو صنایعو څخه واخستل شي، نو به هیڅ کله ټولیز عدالت بر قرار نشي او ستر صنایع کوښښ کوي، ترڅو بازار انحصار کړي.

واړه صنایع			
۵۰۰۰۱	۵۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۱
۵۰۰۰۱	۱۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰	۲
۵۰۰۰۰۱	۲۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰	۳
۲۰۰۰۰۰۱	۳۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰	۵
۳۰۰۰۰۰۱	۵۰۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰۰	۷
۵۰۰۰۰۰۱	۸۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۰	۱۰
۸۰۰۰۰۰۱	۱۵۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۰	۱۷

څرنګه چې د وړو مؤسساتو اقتصادي کمزورې ده او خپل فعالیت له نتیجې څخه د پام وړ مفاد نشي ترلاسه کولای.

د دې جدول په اثر دیرمختللی مالیې له ستونزې څخه محفوظ پاتکیږي. په اقتصادي تثبیت کې له سترو مؤسسو سره د داسې پالیسۍ دتعقیب یوه اندازه دمالي شتمنۍ جوړښت د وړو مؤسسو د تعداد زیاتوالی، د توسعې په څنګ کې تشویق شوي. دبیلابیلو تشبثاتو او زیاتو اقتصادي تشبثاتو لپاره ساحه او زمینه مساعده او برابر وي او همدا راز په دویم پنځه کلني پلان کې هم همدغه د مالي صنایعو ترتیب نیول کیده

واړه صنایع

پر عایداتو باندې دمالیاتو په نظر واړه صنایع مکلف دي، ترڅو له سر جمع مفاد څخه 5%

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماليه ورکړي او له دې کبله يې هغه په پنځه فيصده جوړه کړې ده، تر څو نوموړي صنايع د سترو صنايعو په مقابل کې سيالي وکولای شي.

څرنګه چې د وړو صنايعو د اقتصاد بنسټ هغومره پياوړی نه دی. ستر صنايع که يوشان د ماليې ورکړې دمقرراتو تابع وګرځي نو واړه صنايع به په يوه ډيره لنډه موده کې له منځه ولاړې شي او د دې امکان شته چې ستر صنايع د بازار ترخپل تآثير او اغيز لاندې راولي.

په افغانستان کې د مالياتو او صنعت تاريخچې

په 1322 کال پر عايداتو باندې د مالياتو اصول نامه وضع شوه او پر صنايعو باندې دمالياتو په اړه په لاندې ډول توضيحات ورکوو:

١. د شرکتونو او تجارتي مؤسسو خالص عايدات، چې د دې اصول نامې احکامو لره شامليږي. په هغه صورت کې چې په کال کې يې مجموعي مقدار 5000 افغانۍ او يا له هغه څخه زيات وي. نو بيا له لاندې احکامو او موادو سره سم ماليات اخستل کيږي. په دريمه ماده کې اصول نامه په داسې ډول توضيح کيږي:

هر ډول صنعتي مؤسسې چې نوې تاسيسيږي او يا تاسيس شوې دي او له تاسيس کيدو څخه يې درى کاله تير شوي دي نومراعتًا د تآسيس له نيټې او د عملياتو له پيله تر دريو کلونو پورې د ماليې له اخيستو څخه معاف دي.

٢. همدا راز په څلورمه ماده کې اصول نامه ذکر شوې ده، هغه صنعتي مؤسسې چې د هغوی اصلي مرکز په افغانستان کې نشته نو ماليات به د خپلو خالصو عوايدو دمجموع په نسبت ورکوي.

اګر که له هغو عايداتو څخه د ټولو يا د يوې برخې تحصيل په بهرکې صورت نيولی وي. په اومه ماده کې ويل شوي دي، چې د پورته مؤسسو او شرکتونو دمالياتو په ټاکنه کې دلاندينې ترتيب اساس او بنسټ ايښودل شوی دی او يا ايښودل کيږي:

الف - په کال کې له 5000 افغانيو څخه لږ عوايد له مالياتو څخه معاف دي.

ب - دکلني خالصو عوايدو لپاره چې 5000 افغانۍ تر 20000 افغانيو څخه په تجاوز سره د فيصدي عايداتو له مجموع څخه 5 افغانۍ.

ج - د اضافه عوايدو لپاره 70000 تر 100000 مازاد نسبت له 100000 څخه فيصد 20 افغانۍ.

هـ - د اضافه عوايدو لپاره 70000 تر 100000 مازاد نسبت له 100000 څخه فيصد 10 افغانۍ.

ی - داضافه عوايدو لپاره 100000 تر 50000 مازاد نسبت له 100000 فيصد 20 افغانۍ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ز - هغــه عــواید چې 50000 په کال کــې تجاوز وکـړي هم د مازاد په مقدار 500000 فیصد 25 افغانۍ.

او همدا راز په کال 1325 کې د حکومت پینځه کلنه طرحه او د تطبیق وړ وګرځیده او د مالیاتو په نظر نوي قوانین منځ ته راغلل د مالیې له صنعتي مؤسسو څخه د 1322 کال د اصول نامې مطابق په هغه اوچت ډول اخستل کیږي د اصول نامې په لومړۍ ماده کې د هغو د هر ډول عوایدو له سر جمع څخه لس فیصده اخستل کیږي. او پینځه فیصده له نورو انتقالي مؤسسو څخه، لس فیصده ثابته مالیه اخستل کیږي. هغه مؤسسې چې د هغوی خالص عواید له 5000 افغانیو څخه تجاوز وکړي، د هغو له توزیع څخه مخکې د مالیې له ورکړې څخه وروسته له شپږو څخه تر %10 پورې لوړه مالیه په مترقي مالیه باندې مکلف پیژندل کیږي، چې د مالیې د ورکړې لامل ګرځي:

دمالیې له ورکړې څخه مطلب دادی، چې مالیه د څه لپاره او په کوم سبب ورکول کیږي ؟ نوې تیورۍ دمالیې د ورکړې سبب یوازې او یوازې دولت ته دیوه فرد مطلق والی بولي.

یا په بل عبارت هر شخص مطلق په یوه دولت پورې دی، نو باید مالیه ورکړي.

په تیروخت کې دمالیې ورکړې عوامل ګڼ ؤ نظر په وخت سره یې تحول موندلی، چې دغه دی اوس نومورړي تحولات په لنډه توګه سره خلاصه کوو. د مالیې د ورکړې مجبوریتونه له یوې ټولنې څخه منشاء اخلي.

د نوې مالیې بنسټ باید په هغه مفکوره کې ولټو، چې په یوه ټولنه کې برخه اخلي او یا دهغې ټولنې یو غړی تشکیلوي، نو باید په یا دو شویو جامعو، لګښتونو کې برخه واخلي او یا هم د افرادو ټولنیز شاند مجبوره وي، ترڅو د هغې حصې لګښت ولري.

او همدا مفکوره ده چې د ټولنې د اشخاصو لګښتونه توزیع کیږي او هم دا ویلای شو، چې افراد دمالیې په ورکړې سره مجبور دي او یا هغه اشخاص چې عواید یې د ژوند له حد اقل څخه ډیر نه وي. نور نو د دولت له خدمتونو څخه د استفادې په تناسب د مالیې په ورکړه مجبور نه دی، بلکې دهغوی د مالیې ورکړه به د قدرت او توان په اساس وي. یعنې د هر فرد مالي قدرت.

په ملي اقتصاد باندې د مالیې اغیزې

په هیواد کې دمالیې اچونې سیستم د استقرار حالت نلري د وخت او زمان له غوښتنو او مقتضاتو سره سم د بدلون په حالت کې دی. کله یې متعدل حالت اختیار کړی او له خالصې ګټې څخه په مترقي توګه سنجش کیږي چې دغه سیستم دتصدي دندې محدودوې او تصدي له ماتې او رکود سره مخ کوي. په دې صورت کې دپانګې کمښت منځ ته راځي. په لومړۍ مرحله کې د یوې تصدي لپاره د موادو د تهیې لپاره اغیز لري. کله چې یوه تصدي ونشې کړای، چې ډیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواد تهیه کړي او همدا راز ونشي کړای ترڅو خپلو تولیداتو ته وسعت ورکړي. کله چې د یوې تصدي تولیدات محدود وي، نو د تصدي په مزد باندې تاثیر اچوي. مالیه اخیستنه دتصدي تمام شوی قیمت لوړ بیايي همدغه خبره ده چې په مقابل کې یې د بهرنیو تصدیو رقابت واقع کیږي او د تصدي له منځه تللو لامل ګرځي. د حکومت دلګښتونو عواید په ټول ملي اقتصاد باندې تاثیر پریباسي. ننني مالیات نه یوازې داچې د دولتي مفاد د زیاتوالي وسیله ده، بلکې د ټولنیز عدالت د تآمین یوه پیاوړې وسیله ده او په انفرادي سکتور باندې اغیزې لري.

او دننني حکومت مالیات یې د تصنیف په حیث دغني او فقیرې طبقې په منځ کې خلا، همدا راز د اقتصادي اعمالو هڅونه او دغیر اقتصادي اعمالو مغلوبول د وارداتو غوښتنې په هیواد کې ځاري.

د پنځم څپرکي د مطالبو لنډیز

مالیات په هر هیواد کې د دولت داقتصاد لپاره ستر رول لري. په همدې ډول په دې څپرکي کې دا زده کوو، چې مالیه نه یوازې له زارعینو څخه د تاریخ په اوږدو کې راټوله شوې، بلکې صنعت هم زمونږ د دولت د مالیې یوه ستره برخه جوړوي، نو له همدې امله محصلین په پنځم څپرکي کې دمالیې مضمون زده کوي، چې نن ورځ صنعتي هیوادونه کوم کوم دي او دهغوی اقتصادي قدرتونه په کومو معیارونو دي، ځکه چې صنعت په سترو اقتصادي هیوادونو کې عمده رول لري.

پورته مسایلو ته په پام سره له یاد شوي څپرکي څخه موخه په افغانستان کې د صنعت وده، د هغو په خورو ورو ابعادو کې په تیرو کلونو او هم نن صبا د مطالعې وړګرځیدلې. دصنعت بحث چې په افغانستان کې له تیرو دوو څخه تر کومو حدودو وده موندلې او له آثارو او علایمو څخه داسې صنعتي فابریکې پیدا دي، چې مخکې په دې فابریکوکې د اوس په نسبت ډیر صنعت تر سترګو کیده او په اخیرو پیښوکې یې ځینې په خرابو او ویرانو بدلې شوې دي، چې په دې اواخرو کې یې په یوه نوې طریقې سره دهغوی بیا رغاونه پیل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم څپرکي پوښتنې

۱. تر کومه وخته پورې مالیه د جنس په بڼه دود وه؟

۲. د مالیې د ورکړې دود په پیسو سره څه تحول یا بدلون منځ ته راووړ؟

۳. د پیسو له موجودیت څخه مخکې مستحلکینو کوم ډول مالیه دولت ته ورکوله؟

۴. د مالیې د ډولونو نومونه واخلئ؟

۵. د مالیې په سیستم کې صنعت څه رول لري؟

۶. آیا په افغانستان کې صنعت موجود ؤ او که ؤ نو په څه ډول ؤ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچې

ښوليزه موخه:
د دولت د خدمتونو عمده نکات، د مالیاتو تقسیم بندي، د مالیاتو د منابعو پر بنسټ او د مالیاتو په اخیستلو سره قدرت ترلاسه کول.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې محصلین باید لاندې موضوعات توضیح کړي:

- د افغانستان په اقتصاد کې د زراعت او صنعت رول.
- په تیرو پیړیو کې مالیاتي سیستم.
- په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچې.
- مواصلاتي لارې او د هغو رول په نړۍ او افغانستان کې او د مالیاتو د انکشاف سیر.

په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچې

له نن څخه 257 کاله مخکې په افغانستان کې مالیه په ابتدایې بڼې سره پیل شوه او په مختلفو تاریخونو کې یې په لاندې ډول انکشاف موندلی.

- په کال 1747 میلادي کې د مالیې اداره منځ ته راغله ،چې په لومړیو کې د آب هنگي په نامه او وروسته بیا د مستوفي په نامه یا دیده.
- په کال 1616 کې د مالیې وزارت تشکیل د مالیې د وزیر د کلمې په اضافه کیدو سره منځ ته راغله.
- په کال 1943 کې پر عایداتو باندې د مالیاتو لومړنی قانون له 5 څخه تر 35% پورې تدوین شو.
- په کال 1944 کې مخکنی مترقي جدول د مالیې په 25% فیصده نورم ثابت تعدیل شو.
- تر کال 1953 پورې د مالیې اخیستنې صلاحیت صرف د مالیې وزارت درلود، له هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه وروسته دمالیې اخیستنې صلاحیت ولایاتوته هم ورکړل شو.

- په کال 1956 کې پر عایداتو باندې مالیات د (5 - %57 مترقي جدول پر بنسټ نافذ شو او د 1965 کال تر پایه پورې یې ادامه پیداکړه.
- په کال 1966 کې مخکنی مترقي جدول د (4 - %40 په نورم تعدیل شو.
- په کال 1969 کې هم د مترقي جدول په نورمونو کې تغیرات راوړل شول.
- د 1972 په اوایلوکې د مالیې مترقي جدول د حقیقي اشخاصو له عوایدو ځخه له (4 - %60 ځخه او انتفاعي مالیات د (%2) په نورم سره وټاکل شول.
- په کال 1994 کې دحقیقي اشخاصو د مالیې یو بل مترقي جدول (4 – 8- %20 نافذ شو ، او حقوقي اشخاصو %20 مالیات پرعایداتو باندې %2 مالیات پ او 205 انتفاعي مالیه اخستل کیده.

د مالیې تعریف: مالیه عبارت له هغو پیسو ځخه ده، چې د یوه هیواد د اتباعو په واسطه د دولت د چارو دتمویل په منظور تادیه کیږي.

مستقیمې مالیې لاندې اجزاوو لري:

- د انفرادي اشخاصو پر عایداتو باندې مالیې او همدا راز په شرکتونو ، دکرایې برخه ، دبرخې ګټه، میراث، تحایف، موضوعي مالیه د ځمکې مالیه، تعمیرات، د ملکیت د انتقال مالیه او داسې نورو باندې مالیې.
- د صادراتو او وارداتو محصول.
- پر داخلي اجناسو باندې مالیې (دپانګې د دورې د عمده او پرچون مفروشاتو تولید)
- په زیات شوي ارزښت باندې مالیه (اجناس او خدمات) او داسې نور مالیاتو لره کیدای شي د هغوی د اجزاوو په بنسټ هم په لاندې توګه تقسیم شي:
- پر شتمنۍ باندې مالیه.
- پر عایداتو باندې مالیه.
- پرلګښت (اجناسو او خدماتو) باندې مالیه.

په شاملو شتمنیو باندې مالیې

- دځمکې او تعمیراتو کلنۍ مالیه
- د شتمنۍ پر انتقال باندې مالیه

پر عایداتو باندې مالیې

په عام ډول سره پرعایداتو باندې مالیات په دوو کټګوریو تقسیم شویدي:

د حقیقي او انفرادي اشخاصو پرعایداتو باندې مالیې لکه مفاد ، معاش او دلاس حق الزحمې ، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخې مفاد د کرایې او نورو. ... برخه

د حقوقي او حکمي شاخص د محدودالمسؤلیت ، سهامي ، تضامني ، مختلط تضامني شرکتونو په شمول او د داسې نورو ټولو انتفاعي مؤسسو پر عوایدو باندې مالیات.

- پر مصرف (اجناسو او خدماتو) باندې مالیې
- پر اجناسو او خدماتو باندې مالیې عمدتًا لاندې اقلامو لره شاملې دي
- پر تولیداتو باندې مالیې (د استهلاکي موادو مالیې)
- پر وارداتو او صادراتو (ګمرکې محصول) باندې مالیې
- د اجناسو په پیرودنې باندې مالیې
- د اجناسو په پلورنې باندې مالیې

پر داخلي تولیداتو باندې مالیې لاندې اقلام لري:

- پر غیر مفیده اجناسو باندې مالیه لکه تنباکو ، الکولی او نور مشروبات
- پر قیمتي او غیر ضروري اجناسو باندې مالیه؛ لکه: تجملي اشیا ، مفیده اجناس لکه پطرول ، عراده جات او داسې نور.

پر وارداتو او صادراتو باندې مالیې: پر وارداتو او صادراتو باندې مالیې لاندې دریو کټګوریو لره شاملې دي

- د عوایدو د تر لاسه کولو په منظور مالیه.
- محافظوي مالیه.
- پر پلورنو باندې مالیه.

پر پلورنو باندې مالیې په څلورو کټګوریو تقسیم شوې دي

- د پانګې په دورې باندې مالیه (د تولید او توزیع په هره مرحله کې
- یوه مرحله ییزه مالیه (د تولید او توزیع په یوه مشخصه مرحله کې)
- پر زیات شوي ارزښت باندې مالیه (په هره هغه مرحله کې چې اضافي ارزښت ایجادیږي)
- پر پلورنې باندې مالیې.

په حال حاضر کې پر پیرودنو باندې مالیې په دوو ګروپونو تقسیم شوې دي:

- پر داخلي تجارت باندې مالیې
- پر بین المللي تجارت باندې مالیې

د مالیو تقسیم بندي د هغوی د منبع به بنسټ:

- پر شتمنۍ باندې مالیې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پر عايداتو باندې ماليې.
- پر داخلي تجارت باندې ماليې.
- پر بين المللي تجارت باندې ماليې.

د شپږم څپرکي د مطالبو لنډيز

په تير څپرکي کې مو دا زده کړل، چې ګران افغانستان په تيرو وختونوکې د کومو اقتصادي قوانينو او ماليې درلودونکی ؤ او د مالي اقتصاد کوم ډول تعريفونو شتون درلود.

په دې څپرکي کې د دولت د خدمتونو عمده نکات د مالياتو تقسيم بندي، د مالياتو دمنابعو پر بنسټونو مطرح دي. نن ورځ کوم سيستم د مالياتو د غوره او ښې اخستنې توانايې د ماليې واجد شرايطو اشخاصو ته ورکوي. ضمناً په کومو تاريخي دورو کې ماليې دکومو اصولو پر مبنايي وده کړې وه ، او په هغه وخت کې د اجناسو د مالياتو ډولونه او د دولت خدماتو کوم اساسات په بر کې درلود او د معاصر مالياتي سيستم اساسي اصطلاحات د دې څپرکي د تعريفاتو په جمله کې دي.

د شپږم څپرکي پوښتنې

۱. د تاريخ په دورو کې ماليې په کومو شکلونو وضع کيدې؟
۲. په تيرو وختونو کې ماليې په څو ډوله وې؟
۳. په تيرو تاريخي دورو کې د دولت د عايداتو نومونه واخلئ؟
۴. آيا د ماليو اصلاحات د ماليې په پروسه کې کوم مثبت رول لري او که نه؟
۵. د ماليې تصنيف بندي او تقسيم بندي د کومو منابعو په بنسټ صورت موندلی او يا مومي؟
۶. د ماليې د مضمون له مطالعې څخه مو کوم مهم موضوعات زده کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمومي معلومات

- پە افغانستان کې د مالیاتو وده، موجوده جوړښت او د هغه تصنیف.
- پە افغانستان کې د مالیاتو تاریخي قدامت لە نن څخه تقریباً 250 کالە مخکې.
- پە کال 1919 کې دمالیې وزارت ایجاد.
- د مالیاتو لومړنی قانون پە کال 1965 کې تدوین شو.
- پە مختلفو دورو کې د مالیاتو د قانون تعدیل دحکومتونو سیاستونو او شرایطو تە پە کتو سرە.
- د کمیشن کارۍ د نوي سیستم ایجاد.
- د خدماتو پرعرضە کولو د مالیاتو پیژندنە (هوټل ، رستورانت ، مخابرات او هوایې مسافر بري خدمات).
- د کرایې سهم د مالیې د نوي طرز معرفي کیدل.
- د گمرکي محصول پە نورم کې تغیرات.

د مالیاتو موجوده شکل

پر عام ډول سرە پرعایداتو باندې مالیات پە لاندې دوو ډولونو دي:

- د شرکتونو پرعوایدو باندې مالیە پە (20%) نورم سرە.
- دحقیقي اشخاصو پرعوایدو باندې مالیە یا کلنی معافیت (150,000)
- 125000
- لە 12500 تر 100,000   10%
- میاشتنی لە 100,000 څخه لوړ

موضوعي مالیە

- موضوعي مالیې پر مزد او معاش باندې د (10 او 20%) پە نورم سرە.
- موضوعي مالیە د کرایې پە سهم باندې 20% پە نورم سرە.
- موضوعي مالیە د گټې پە سهم باندې د (20 او 30%) پە نورم سرە.
- پە مختلفو نورمونو سرە ثابتې مالیې د فعالیتونو پە تفکیک سرە.
- دفیسونو او کمیشن د ډولونو د انتفاعي معاملاتو مالیە.
- د صکوکو پە نامە پر فعالیتونو باندې مختلفې مالیې.
- پر تولیداتو او دشرکتونو د پانگې پە دوران باندې انتفاعي مالیې پە مختلفو نورمونو سرە.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تادیاتو د توانمندۍ بنسټونه (دمالیې وضع د ورکړې د قدرت پراساس)

- ý د مفاد اساسات
- ý د مالیاتو ارتجاعي خصوصیت
- ý څو مرحله ییزه مالیې
- ý دوه ګونې مالیه (اقتصادي ، حقوقي)
- ý د مالیو تساوي (افقي ، عمودي)
- ý د مالیې اثر
- ý د مالیې وقوع
- ý د مالیې بې طرفي
- ý مترقي مالیه
- ý د مالیاتو نسبتي نورم (فرضي)
- ý نزولي مالیه (غیر مترقي)
- ý مالیاتي نورمونه (واحد ، دوه ګونې، مخصوص او د اجناسو په تخمیني قیمت باندې مالیه اوثابت نورم)

معاصر مالیاتي اصطلاحات

مالیاتي اصطلاحات دوې عمده څنګې په برکې نیسي.

۱. د مالیاتي سیستم اصلاح
۲. د مالیاتي اداري اصلاح (د مالیو راټولونه)

د مالیاتي سیستم اصلاح

- ý د مالیاتو د بنیاد وسعت
- ý د مالیاتو دبنیاد د وسعت لپاره دا احساسیږي، تر څو لاندې امتیازات له منځه یوړل شي.
- ý خاص امتیازات
- ý معافیتونه
- ý د مالیاتو تعطیلات
- ý د ګمرکي محصول له منځه وړل او کمول.
- ý د ګمرکي محصول په ټام شوي قیمت باندې انتقال کوي
- ý د قاچاق زیاتولو لامل ګرځي
- ý په اتحادیه او سازمانونو کې عضویت هم دا ایجابوي، چې ګمرکي محصول د کم کړای شي.
- ý که پورتنۍ موضوع ګانې په ریفورم کې مدنظر ونیولې شي په نتیجه کې:
- ý د سیستم په جوړښت کې شفافیت او سهولت منځ ته راځي
- ý د خودي مالیې د ورکړې بنه
- ý په پټولوکې تقلیل او د مالیې له ورکړې څخه تیښته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انفرادي شرکتونو د مالياتي نورم کښته راوستل

- دغه تمايل د اتيا له لسمې څخه را وروسته منځ ته راغی
- لوړ نورم په مجموع کې د هيواد د اقتصاد په ضرر دی
- د ماليې لوړ نرخونه د پانګې اچونې په اړه د مايوسۍ لامل ګرځي.
- هم د انفرادي مالياتو سطح والی
- د څو ګونو مالياتي نورمونو له منځه وړل

دمالياتو د سيستم تطبيق پر ارزښت زياتوالی موندلی

- دغه ماليه په لومړي ځل په کال 1954 په فرانسه کې منځ ته راغله
- ماليه بې طرفانه ده
- شفافه ده
- بنسټ يې پراخه دی
- فعلاً په 130 هيوادونو کې مروجه ده

په مالياتي اداره کې اصلاحات

- د مالياتي سيستم د اصلاحاتو لپاره په اداره کې اصلاح ضرور ده:

په اداره کې اصلاح لاندې ساحې په بر کې نيسي.

۱. د مالياتو د ادارې جوړښت
۲. د مختلفو اداراتو يووالی او د مالياتو راټولونه د يوه مستقل ارګان له لارې.
۳. اقتصاديوالی
۴. د يوې بود يجې په واسطه دڅو دفترونو د فعاليت امکانات.
۵. تر يوه چتر او شرايطو لاندې يو غوره کاري چاپيريال.
۶. د مالياتو راټولونه په لږ لګښت سره ، د اطاعت منني د لګښتونو په مرسته کې کم والی.
۷. د کار له دوه ګونيوالي څخه مخنيوی او په کاري فعاليتونو کې غوره هم غږي (تر يوه چتر لاندې)
۸. د مالياتو لپاره د تفتيش د يوې مستقلې څانګې منځ ته راوړل.

د سترو ماليه ورکوونکو د ادارې ايجاد:

- غوره خدمات او د سترو ماليه ورکوونکو لپاره آسانۍ او سهولت
- له اداري بروکراسۍ څخه مخنيوی
- له سترو ماليه ورکوونکو څخه د عوايدو غوره کنټرول
- د سترو ماليه ورکوونکو د عوايدو له کتمان څخه مخنيوی
- ماليه ورکوونکوته د خدماتو او تعليماتو د وړاندي کولو له لارې د داوطلبانه مالياتو په ورکړه کې زياتوالی.

د پرسونل کاري سيستم:

- له لياقت سره سم د کار سپارل
- په اړينو څانګو کې مامورينوته ښوونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- (محاسبه ، کنترول ، تحقیق
- ارزيابي (دپرسونل اداري سيستم د کار په اړه)
- داخلي نظارت (د پالیسۍ د غوره قانون د تطبيق او د مؤظف پرسونل په واسطه د طرز العمل په خاطر.
- د مامورينو کاري اخلاق (دمؤثر کار په خاطر ، د قوانینو د تطبيق لپاره کاري اخلاص او وظيفوي تعهد.

د مالیې ورکوونکي د شکایت اوریدل:

- د مامورينو امتيازات
- مالياتي کړنلاره
- اخيستونکي ماليات

د مالیې ورکوونکو د منازعې مؤثر حل

- د عالیرتبه مامورينو په واسطه د شکایت اوریدل
- د شکایت د ارجاع حق هر هغه مقام ته چې رسیدنه ورته کولای شي
- د مالیاتو کمپیوترايزيشن
- ور ځنی کار تر سره کړي
- دمالي ادارو او ماليه ورکوونکو اداراتو تر منځ باید فزیکي اړیکې کمې شي
- په کړنلارو کې اساني
- د مالیې ورکوونکي هڅونه
- مالیې ورکوونکي ته غوره خدمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرچيني او اخځليکونه:

۱. قسمت از موضوعات مهم لکچر نوت شخصی
۲. مالیه گزاری بالای اراضی افغانستان از وزارت مالیه سال (۱۳۸۶)
۳. مالیه گیری از صنایع افغانستان (اسناد وزارت مالیه) سال (۱۳۸۷)
۴. مالیه صنعتی زیر نظر دکتور مسلم نوشته (غلام رسول طوطاخیل) از پوهنتون کابل
۵. لکچر از سایت های مطمین انترنت
۶. اصطیلاحات حسابداری
۷. اسناد از سمینارهای وزارت مالیه که دلالت به سالهای (۱۳۸۱ الی ۱۳۸۸) میکند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونيز نصاب د پراختيا د رياست پيغام

د پوهنې وزارت د تخنيکي او مسلکي زده کړو معينيت د ښوونيز نصاب د انکشاف رياست د ټولنې د عيني او ښکاره ضرورت په درک کولو سره چې د محصلينو او شاګردانو د درسي کتابونو په برخه کې يې تخنيکي او مسلکي رشتې درلودې او لري يې، په لومړي سر کې يې تصميم ونيو، چې په ښوونيزو پلانونو او درسي مفرداتو باندې بيا کتنه وکړي او ورپسې بيا د شاګردانو او محصلينو د درسي کتابونو د تاليف لپاره مبادرت او کوښښ وکړي. د خدای(ج) په فضل او مرحمت سره او د ادارې او حسابدارۍ څانګې د ښوونکو په ميړانې او همت سره د ادارې او حسابدارۍ درسي کتابونه تاليف شول تر څو په وړيا ډول د شاګردانو او محصلينو په واک او اختيار کې ورکړل شي.

د علم او معرفت له ټولو لوستونکو، علاقمندانو، د ادارې او حسابدارۍ د مکاتبو له ښوونکو، ګرانو شاګردانو او د تخنيکي او مسلکي زده کړو د چارو له متخصصينو او همدا شان له ټولو څېړونکو او شنونکو څخه صميمانه هيله کيږي، چې د دې کتابونو په مطالعې سره چې په لومړي ځل د ښوونکو او د ادارې او حسابدارۍ څانګې د مسلکي غړو له لوري تاليف او تدوين شوي دي. د مسلکي، تخنيکي او علمي مطالبو او مفاهيمو د څرنګوالي په هکله خصوصاً د هغوی املايي او انشايي اشتباهاتو په اړه مونږ ته لارښوونه وکړي، ترڅو په راتلونکي کې وکړای شو، په همدې او نورو برخو کې ګرانو شاګردانو ته له دې څخه ښه، غوره، ګټور او ارزښتناکه موضوعات وړاندې کړو.

همدا شان له ګرانو شاګردانو او محصلينو څخه هيله کوو ترڅو د دې کتابونو د مطالعې او استفادې پر مهال د هيواد اقتصادي ستونزې، فقر او وروسته پاتې والی په نظر کې ونيسي او د کتابونو په ساتنه کې کوښښ او زيار وباسي، ترڅو د ډېرو شاګردانو او محصلينو د ګټې وړ وګرځي.

پته: د پوهنې وزارت- د مسلکي او تخنيکي زده کړو معينيت

د تعليمي نصاب د پراختيا رياست

د درسي کتابونو د چمتو کولو عمومي مديريت

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library